

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BLÍZKÉHO VÝCHODU A AFRIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Katarína Mišúnová

Literární tvorba Mahmúda Darwíše

Literary work of Mahmud Darwish

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. František Ondráč, Ph.D.

Po akovanie

Touto cestou chcem po akova vedúcemu mojej bakalárskej práce doc. PhDr. Franti-kovi Ondrá-ovi, Ph.D. za jeho iniciatívu pri výbere témy práce, za poskytnutie materiálov nevyhnutných na jej uskuto nenie a za odborné vedenie, cenné rady a pripomienky.

estné vyhlásenie:

Vyhlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.

V Prahe, dňa 20. augusta 2015

í í í í í í í í í í ..

Katarína Mišúnová

Abstrakt

MIŠŮNOVÁ, Katarína: Literární tvorba Ma múda Darwí-e. [Bakalárska práca]. ó Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta; Ústav Blízkeho východu a Afriky. ó Vedúci práce: doc. PhDr. František Ondráč, Ph.D. Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár. Praha: FFUK, 2015. 57s.

Cieľom záverejnej práce bolo priblížiť českému a slovenskému čitateľovi významného palestínskeho básnika a spisovateľa Ma múda Darwí-a, ktorý svoj život a dielo zasvätil rodnej vlasti ó Palestíne. Jeho literárna tvorba, či už básnické zbierky alebo prozaické diela napísané arabským jazykom, dodali odvahu a vytrvalosť v konflikte boji jeho krajanom, Palestíncom, na území Izraela aj v nútenom i dobrovoľnom exile v zahraničí. Vďaka obrovskému literárnemu talentu sa Ma múd Darwí- ihne preslávil nielen v arabských krajinách a jeho diela boli a stále sú prekladané do viac ako dvadsiatich jazykov vrátane češtiny a sloveniny, čím napomáha sprostredkovať bolesti a utrpenia Palestíncom svetom a vystupuje tak ako ich hovorca a obhajca pred nepravosťami, vďaka čomu si vyslúžil titul špalestínsky národný básnik. Prvá kapitola je venovaná zoznámeniu čitateľa a so životom Ma múda Darwí-a, s historickými a politickými udalosťami, ktoré ovplyvnili jeho život a smerovanie a podnietili ho k literárnej tvorbe. Kapitola má za cieľ poukázať na Darwí-ove kroky a rozhodnutia a jeho pôsobenie v oblasti kultúry a politiky, bez čoho by čitateľ len ťažko dokázal precítiť a porozumieť jeho literárnemu odkazu. Druhá kapitola sa zaoberá všeobecnou charakteristikou a vývojom literárnej tvorby Ma múda Darwí-a, jeho literárnymi vzormi a inšpiráciami. Hlavná časť bakalárskej práce obsiahnutá v tretej a štvartej kapitole rozoberá preklady diel Ma múda Darwí-a do českého a slovenského jazyka a na ich základe sa snaží ukázať a analyzovať tematickú výstavbu diel palestínskeho autora.

Abstract

MIŠŮNOVÁ, Katarína: The literary work of Mahmud Darwish [bachelor work]. ó Charles University in Prague, Faculty of Arts, Institut of the Middle East and Africa. Supervisor of the bachelor work: PhDr. František Ondráč, Ph.D. Degree: Bachelor. Prague: FFUK, 2015. 57 p.

The goal of the bachelor work is to introduce the significant Palestinian writer and poet Mahmud Darwish to the Czech and Slovak readers. Mahmud Darwish dedicated his life and work to his mother land ó Palestine. His literary work - collections of poems and prosaic work written in arabic language - encourage the people of Palestine who live in the area of Israel or in exile. Thanks to his great literary talent he soon became famous not only in arabic countries, his work is beeing constantly translated into more than twenty languages including Czech and Slovak languages. This helps to inform the world about the misery and suffering of Palestinian people. He is considered to be the spokesman and advocate of Palestinian people and is also called šthe national poet of Palestineõ. The first chapter introduces the life of Mahmud Darwish, the historical and political facts that influenced his life and brought him to the literary creation. The goal of this chapter is to point out his steps, decisions and his activity in the field of culture and politics so that the reader can understand the literary message of Mahmud Darwish. The second chapter deals with the general characteristics and development of the work of Mahmud Darwish and his literary icons and inspirations. The main part of this bachelor work is the third and the fourth chapter where the translations of the works of Mahmud Darwish into the Czech and Slovak languages are beeing analyzed. The goal of these chapters is to show and analyze the thematic construction of the work of this Palestinian author.

K ú ové slová:

Palestína, Mahmúd Darwí-, izraelsko-palestínsky konflikt, literatúra, OOP, vlas , preklady, exil

Key words:

Key words: Palestina, Mahmud Darwish, the Israeli-Palestinian Conflict, literature, PLO, mother land, translations, exile

Obsah

1	ÚVOD	7
2	ĽIVOTNÁ CESTA MA MÚDA DARWÍMA	9
2.1	Detstvo Ma múda Darwí-a a vznik štátu Izrael v roku 1948.....	9
2.2	Ľivot v Haife a Izraelská komunistická strana (Rakah)	10
2.3	Odchod do exilu, Organizácia za oslobodenie Palestíny (OOP)	11
2.4	Palestínska deklarácia nezávislosti 1988	12
2.5	Ma múd Darwí-a Knesset	12
2.6	Mierová dohoda z Osla a odchod Darwí-a z Organizácie za oslobodenie Palestíny ...	13
2.7	Návrat do Izraela	14
2.8	Operácie srdca a posledné dni Ľivota v Houstone, Texas	15
2.9	Nadácia Ma múda Darwí-a	15
3	CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ LITERÁRNEJ TVORBY	16
3.1	Všeobecná charakteristika literárnej tvorby Ma múda Darwí-a.....	16
3.2	Vývoj literárneho štýlu Ma múda Darwí-a	18
4	PREKLADY DIEL MA MÚDA DARWÍMA DO ĽSKÉHO A SLOVENSKÉHO JAZYKA	23
4.1	Svetová literatúra o Poezie palestinského odporu	23
4.2	Oslava vysokého tie a	24
4.3	Verše bez domova, Vyznanie palestínskych básnikov	24
4.4	Palestínska je flétna má.....	24
4.5	Deník v edního smutku.....	25
4.6	Picházím do stínu tvých o í.....	25
5	TEMATICKÁ VÝSTAVBA DIELA MA MÚDA DARWÍMA NA ZÁKLADE PREKLADOV JEHO TVORBY DO ĽSKÉHO A SLOVENSKÉHO JAZYKA.....	27
5.1	Obraz Palestíny.....	27
5.2	Obraz prírody a odkazy na existujúce miesta v rodnej zemi.....	31
5.3	Nádej a vytrvalos	34
5.4	Obrazy zúfalstva a beznádeje.....	37
5.5	Ma múd Darwí-ako kronikár palestínskeho národa.....	38
5.6	Identita a vnímanie seba samého	43
5.7	Obraz Ľidov v dielach Ma múda Darwí-a	47
5.8	Obrazy troch monoteistických náboženstiev.....	50
6	ZÁVER.....	52
7	Zoznam použitej bibliografie.....	53

1 ÚVOD

Palestínska literatúra je integrálnou súčasťou modernej arabskej literatúry, avšak odlišuje sa od nej mimoriadnou zapojenosťou do politických záležitostí. Hoci je možné povedať, že v súčasnej arabskej literatúre je viac či menej zatiahnutá do sociálneho a politického boja Arabov, táto zapojenosť je nepomerne väčšia u palestínskych spisovateľov, ktorých priamo zasiahla tragédia vlastného národa a ich identita ich predurčila ku konkrétnemu osudu. Palestínski autori nemajú príliš na výber, riešia problém s vlastnou identitou, sú nútení prežiť životy v exile alebo ako druhoradé občania v novovzniknutom štáte Izrael, a v horšom prípade dokonca bez občianstva ako špalestínski utečenci v Palestíne. Toto všetko sa odráža v ich literárnej tvorbe,¹ ktorá je bytostne spätá s osudmi a túžbami ich ľudu, s údelom utečencov a bojom palestínskeho národa za sebaurčenie.² I autori, ktorí na vlastnej koži nezafili krivdy svojho ľudu, zvolili vo svojich dielach vážny tón.³ Politicky angažovaná literatúra sa rozvinula v arabskom svete zhruba v 50. rokoch, v palestínskej tvorbe sa ale objavuje už omnoho skôr.⁴ Téma odporu sa v modernej palestínskej poézii vyvíja od samých počiatkov tejto vetvy arabskej modernej poézie a najskôr v opozícii proti osmanskej nadvláde, neskôr v dielach Ibráhíma al-Úqána, Abd ar-Rašíma Ma múda a Abd al-Karíma Karíma (Abú Salmá) proti britskému protektorátu.⁵ Až na pár výnimiek nebol v palestínskej literatúre žiadny významný autor, ktorý by nepridal svoj hlas k refrénu protestu a odmietania.⁶ Po udalosti vzniku štátu Izrael v roku 1948, ktorú si celý arabský svet pripomína ako an-Nakba (katastrofa), palestínski básnici takmer úplne upustili od väčšiny tradičných tém a svoju pozornosť zamerali na opakovanie témy odporu, čím vyjadrovali odhodlanú vieru vo výsledok ich boja a nevyhnutnosť postaviť sa za uzurpované práva.⁷ Téma odporu v palestínskej literatúre sa naplno rozvinula v 60. a 70. rokoch a jej najvýraznejšími reprezentantmi sa stali spisovatelia Samí al-Qásim, Tawfíq Zijád a Ma múd Darwí.⁸

¹ Salma Khadra Jayyusi, *Anthology of modern palestinian literature* (New York: Columbia university press, 1992), 2-3.

² Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského východu* (Praha: Karolinum, 1995), 146.

³ Jayyusi, *Anthology of modern palestinian literature*, 8.

⁴ *Ibid.*, 9.

⁵ Karel Petránek, *Palestinská je flétna má* (Praha: Bisan press & Publication institute, 1987), 17.

⁶ Jayyusi, *Anthology of modern palestinian literature*, 51.

⁷ *Ibid.*, 52.

⁸ Mahmúd Darwí, *Deník v edního smutku*, trans. Luboš Kropáček (Praha: Noviná, 1989), 102.

Napriek podobnostiam s ostatnými autormi, ktorí vyrástli pod izraelskou nadvládou, zastával Ma múd Darwí–jedine né miesto na kultúrnej aj politickej úrovni. Na jednej strane bol uznávaným intelektuálom, ktorý neváhal otvorene prehovoriť k palestínskemu politickému vedeniu a uritiť sa bol sám jeho súasou. Na strane druhej si Darwí–získal pre svoj jednoduchý, neprezdobený literárny štýl priaze a obdivoby ajných Palestíncov.⁹ Za jednu zo svojich prvých uverejnených básní, Obiansky preukaz, si vyslúfil zaradenie medzi básnikov palestínskeho odporu a nálepku národného básnika Palestíny, ktorá bude navždy spojená s jeho menom. Darwí–ove diela sú vnímané ako poetická panoráma Palestíny od roku 1948¹⁰ a vďaka jeho osobnej skúsenosti a prepojeniu so zážitkami a osudmi Palestíncov ako vyjadrenie kolektívneho hlasu, utrpenia, nádejí, vytrvalosti a boja palestínskeho ľudu.

Ma múd Darwí–venoval svoju literárnu tvorbu výhradne otázkam a problémom jeho rodnej Palestíny a námety na básne a prozaické diela čerpal z osobných skúseností s izraelskou vládou a z politického vývoja svojej rodnej zeme. V jeho dielach sa odrážajú ako historické udalosti, tak aj pohľad na ich vnímanie prostým palestínskym ľuďom.

O nesmiernom význame Ma múda Darwí–a pre palestínsky ľud, jeho kultúru a literatúru svedčí fakt, že deň jeho narodenín, 13. marec, bol po jeho smrti vyhlásený za Deň palestínskej národnej kultúry.¹¹

Vďaka českým a slovenským arabistom Karlovi Petrákovi, Ladislavovi Drozdíkovi, Lubošovi Kropáčkovi a Palestíncovi hližúcemu v českej republike Burhánovi Qalaqovi sa aj naši študenti môžu prostredníctvom preložených Darwí–ových diel zoznámiť s týmto výnimčným palestínskym autorom.

⁹ Rashid Khalidi, „Remembering Mahmud Darwish (1941-2008)“, *Journal of Palestine Studies* 38 (2008): 75.

¹⁰ Sinan Antoon, „Mahmud Darwish’s Allegorical Critique of Oslo“, *Journal of Palestine Studies* 31/2 (2002): 67.

¹¹ „Mahmoud Darwish Award for Creativity“, dostupné na internete 20. júla 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=9>.

2 ŽIVOTNÁ CESTA MA MÚDA DARWÍ

2.1 Detstvo Ma múda Darwí-a a vznik štátu Izrael v roku 1948

Ma múd Darwí-sa narodil 13. marca 1942¹² v dedinke al-Birwa v hornej Galilei v Britskom mandáte Palestína. Jeho otec bol ro níkom strednej triedy vlastníaci malý kus pôdy a matka bola negramotnou dcérou predáka z obce ad-Dámun.¹³ Po vzniku štátu Izrael v roku 1948, keď mal Darwí- tes rokov, izraelská armáda okupovala a následne zničila al-Birwu spolu so zhruba 416 al-ími palestínskymi dedinami. Aby sa vyhla následným masakrom, ušla Darwí-ova rodina spolu s mnohými al-ími Palestíncami do Libanonu. O rok neskôr sa ilegálne vrátili a zistili, že ich rodná obec bola nahradená dvomi kolóniami pre židov z Jemenu a Európy.¹⁴ Usadili sa teda v neďalekej dedine Dajr al-Asad, avšak neboli započítaní medzi Palestíncov, ktorí prešli a zostali v novom štáte.¹⁵ Izraelská vláda totiž od samotného začiatku znemohla právo na návrat do Izraela tým palestínskym utečencom, ktorí opustili rodnú zem pod psychickým alebo fyzickým nátlakom v rokoch 1948-1949.¹⁶ Mladý Darwí-sa tak stal špalestínskym utečencom v Palestíne. Keďže nezískal štátnu občianstvo, absolvoval základnú školu v tajnosti. V rokoch 1955 až 1960 študoval na strednej škole.¹⁷ Už v tomto období sa al-Darwí-literárne tvoril. Svoju prvú básňu, ktorú venoval ceste z Palestíny do Libanonu, napísal, keď mal zhruba dvanásť rokov.¹⁸ Už ako mladistvého ho za básňu o nerovnosti medzi arabským a židovským chlapcom

¹² Je zaujímavé, že veľa zdrojov, z ktorých som získala informácie o živote Ma múda Darwí-a (preklady jeho diel, odborné články, rozhovory, internet), uvádza dátum narodenia básnika 13. marec 1942, no v nemalom množstve zdrojov sa uvádza aj 13. marec 1941, napríklad aj na oficiálnom webe Mahmoud Darwish Foundation. Ja vychádzam z rozhovoru, ktorý poskytol Darwí-pre New York Times v roku 2002, kde doslova hovorí: „Narodil som sa tam v roku 1942.“

Adam Shatz, „A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,“ *Journal of Palestine Studies* 31/3 (2002): 71.

¹³ Mahmoud Darwish, *Almond blossoms and beyond*, trans. Mohammad Shaheen, (Northampton: Interlink Books, 2009).

¹⁴ *Ibid.*, 71.

¹⁵ Mahmoud Darwish, *Unfortunately, It Was Paradise*, trans. Munir Akash, Carolyn Forché (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2003), xvi.

¹⁶ Marek Šejka, *Izrael a Palestína. Minulosť, súčasnosť a smery vývoju blízkovýchodného konfliktu* (Brno: Barrister & Principal, 2003), 96.

¹⁷ Mahmúd Darwí-, *Pochádzim do stínu tvých očí. Výbor z tvorby palestínskeho básnika*, trans. Burhan Kalak (Praha: Babylon, 2007), 65.

¹⁸ Nathalie Handal, „Mahmoud Darwish: Palestine’s Poet of Exile,“ *The Progressive*, May, 2002, 26.

predvolali do kancelárie vojenského guvernéra, kde bol prísne pokarhaný a pod hrozbou prepustenia jeho otca z práce vystríhaný pred podobnými špreh-kami.¹⁹

2.2 Život v Haife a Izraelská komunistická strana (Rakah)

Po maturite sa v roku 1960 presťahoval do Haify, kde začal novú etapu svojho života. Stotožnil sa s pan-arabským nacionálnym hnutím al-Ar , ktoré vzniklo v roku 1959.²⁰ Stal sa politicky aktívnym a vstúpil do Izraelskej komunistickej strany (Rakah), kde pracoval ako redaktor a prekladateľ straníckych novín al-Itti fad a časopisu al-Dfádíd. Ako sám Darwíš uviedol v rozhovore pre New York Times, vstup do Komunistickej strany nebol pre neho ideologickou voľbou. Rakah bola totiž v tom čase jedinou politickou stranou v Izraeli, ktorá hájila práva Arabov a volala po koexistencii Arabov a Židov.²¹ Hoci mala strana len veľmi malý vplyv na izraelskú politiku, jej noviny, časopisy, kluby a iné organizácie boli veľmi dôležitými nástrojmi na publikáciu a šírenie palestínskych literárnych diel a stali sa tak veľmi dôležitým nástrojom nielen Ma múda Darwíša, ale aj iných významných palestínskych autorov ako napríklad Samí al-Qásim a Emíl Abíbí.²² Taktiež skutočnosť, že Moskva po skončení vojny v roku 1967 prerušila diplomatické styky s Izraelom a viedla anti-sionistickú kampaň, podporila mnohých Palestíncov k vstupu do strany.²³ V nasledujúcich rokoch bol Darwíš päťkrát zatknutý a uväznený,²⁴ najmä kvôli recitovaniu svojej poézie a cestovaniu z dediny do dediny bez povolenia.²⁵ V tomto období napísal jednu z najvýznamnejších básní s názvom Obľúbený preukaz²⁶, ktorá ho preslávila po celom arabskom svete a vďaka ktorej si vyslúžil prívlastok šbásnik palestínskeho odporu.²⁷ Obľúbený preukaz sa

¹⁹ Muhammad Siddiq, „Significant but problematic others: Negotiating šIsraelis in the Works of Mahmoud Darwish,“ *Comparative literature studies* 47/4 (2010): 493.

²⁰ Muhammad Siddiq, šMahmud Darwish, in *Encyclopedia of Palestinians*, ed. Philip Mattar (New York: Facts on File, 2005), 116.

²¹ Shatz, „A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,“ 72.

²² Salam Mir, „Palestinian literature: occupation and exile,“ *Arab Studies Quarterly* 35/2 (2013): 119-120.

²³ Elizabeth Faier, *Organizations, Gender and the Culture of Palestinian Activism in Haifa, Israel* (New York: Routledge, 2005), 91.

²⁴ Shaheen, „Almond blossoms and beyond.“

²⁵ Akash, Forché, „Unfortunately, It Was Paradise,“ xvi.

²⁶ Rashid Khalidi, „Remembering Mahmud Darwish (1941-2008),“ *Journal of Palestine Studies* 38 (2008): 74.

²⁷ Siddiq, „Significant but problematic others: Negotiating šIsraelis in the Works of Mahmoud Darwish,“ 493.

okamžite stal protestnou piesou palestínskych mäs²⁸ a litániami s aľnosťou proti diskriminujúcej izraelskej politike a praktikám.²⁹ V –es desiatych rokoch sa preslávil tieľ básnickými zbierkami Olivové listy (1964) a Milenec z Palestíny (1966).³⁰ Získal si ve ké publikum po celom arabskom svete a do roku 1977 predal viac ako milión výtla kov svojich knh.³¹

2.3 Odchod do exilu, Organizácia za oslobodenie Palestíny (OOP)

V roku 1970 odi-iel v aka Izraelskej komunistickej strane –tudova na In-titút spoločenských vied do Moskvy politickú ekonómiu, o rok neskôr pracoval v Egypte pre noviny al-Ahrám.³² Práve tam sa rozhodol navždy opusti Palestínu a viac sa nevraca spä .³³

Významné obdobie flivota prefil Darwí– v Libanone,³⁴ kde za al v roku 1973 pracova v Centre pre palestínsky výskum a –túdia Organizácie za oslobodenie Palestíny a stal sa –éfiredaktorom asopisu Palestínske záleflitosti (TM ún filas ínija).³⁵ V roku 1980 založil –tvr ro ný literárno-intelektuálny asopis al-Karmel, ktorý vychádzal na Cypre.³⁶ Druhý –ok a nútený odchod zafil Darwí– v roku 1982 po as izraelskej invázie do Libanonu. Izraelský útok, obliehanie Bejrútu a vyhostenie OOP do Tuniska opísal v bás ach Oslava vysokého tie a a Bejrútska báse , ktoré vy-li rok po udalosti.³⁷ Z krajiny sa mu podarilo utiec autom do Sýrie za pomoci líbyjského ve vyslanca.³⁸ Následne fil striedavo v Tunise, na Cypre, v Parífi a Ammáně.³⁹ V rokoch 1984 a 1987 bol zvolený za prezidenta Zväzu palestínskych spisovate ov

²⁸ Tahrir Hamdi, „Bearing witness in Palestinian resistance literature,“ *Institute of Race Relations* 52/3 (2011): 34.

²⁹ Siddiq, „Significant but problematic others: Negotiating šIsraelis“ in the Works of Mahmoud Darwish, 494.

³⁰ „Poet of the Arab World,“ dostupné na internete 11. júna 2015, <http://www.theguardian.com/books/2002/jun/08/featuresreviews.guardianreview19>.

³¹ Edward W. Said, „On Mahmoud Darwish,“ *Grand Street* 48 (1994): 113.

³² Handal, „Mahmoud Darwish: Palestine’s Poet of Exile,“ 26.

³³ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 9.

³⁴ *ibid.*, 65.

³⁵ Shaheen, „Almond blossoms and beyond“.

³⁶ Said, „On Mahmoud Darwish,“ 113.

³⁷ Sinan Antoon, „Mahmud Darwish’s Allegorical Critique of Oslo,“ *Journal of Palestine Studies* 31/2 (2002): 67.

³⁸ Shatz, „A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,“ 75.

³⁹ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 65.

a flurnalistov. V roku 1987 bol tiefl zvolený za lena Výkonného výboru Organizácie za oslobodenie Palestíny a za predsedu Najvyšej rady pre kultúru, vzdelávanie a dedičstvo.⁴⁰ Na jar v roku 1990 bol členom delegácie OOP, ktorá na čele s Jásirom Arafátom navštívila Československo.⁴¹

2.4 Palestínska deklarácia nezávislosti 1988

Podľa toho sa aj na návrhu Palestínskej Deklarácie nezávislosti,⁴² ktorá bola prijatá 15. novembra 1988 Palestínskou národnou radou v Alfíri a proklamovala založenie samostatného Palestínskeho štátu na základe rezolúcie Rady bezpečnosti 181.⁴³ Tento dokument predstavoval ťedrý kompromis zo strany Palestíncov, pretože ním za prísuš uznania, vzájomnosti a rovnosti v právach a povinnostiach prenechali Izraelu väčšinu územia Palestíny.⁴⁴ Darwíš bol dobre oboznámený so situáciou v Izraeli, a preto veril, že jedine riešenie dvoch štátov môže v tomto konflikte uspieť.⁴⁵

2.5 Ma múd Darwíš a Knesset

V rovnakom roku, v období prvej intifády, došlo ku kontroverzii spôsobenej hebrejským prekladom a interpretáciou Darwíšovej poémy *Obchádzajúci v prchavej reči* (Ábirúna fí kalámin ábirin) izraelským denníkom *Ma arviv*, ktorej vzdorovitý tón a historické referencie vyvolali búrlivú debatu v izraelskej tlači a v Knesete, a ktorá bola považovaná premiérom Jicchakom Peresom a inými za jasný dôkaz neochoty Palestíncov íli v mieri s Izraelom.⁴⁶ Báse *Ábirúna fí kalámin ábirin* bola totiž tvrdým vyjadrením Darwíšových pocitov s aktuálnou situáciou v Palestíne. Slová *šfite kde chcete, ale nešfite medzi nami*,⁴⁷ alebo *šOdí te z mojej krajiny!* boli prejavom protestu a hnevu. Samotný autor nepovažoval túto báseň za dobrú, a preto ju nikdy

⁴⁰ Shaheen, *Almond blossoms and beyond*.

⁴¹ Miloš Mendel, *Mahmúd Darwíš*, *Nový Orient* (2004), 55.

⁴² Khalidi, *Remembering Mahmud Darwish*, 75.

⁴³ *ejka, Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, 177.

⁴⁴ Khalidi, *Remembering Mahmud Darwish*, 76.

⁴⁵ Shatz, *A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, 76.

⁴⁶ Antoon, *Mahmud Darwish's Allegorical Critique of Oslo*, 66.

⁴⁷ Ammiel Alcalay, *Israel's Five-Poem War*, *The Nation* (2000): 29.

nezahrnul do fliadnej zo svojich básnických zbierok.⁴⁸ Meno Ma múd Darwí– zaznelo v Knessete aj vo februári roku 2000, kedy sa izraelský minister –kolstva Josi Sarid pokúsil neúspe–ne za leni niektoré z Darwí–ovych básní do izraelských –tudijných osnov.⁴⁹ Vtedaj–í premiér Ehud Barak v–ak uviedol, *že š Izrael e–te nie je pripravený na to, aby sa poézia Ma múda Darwí–a vyu ovala na –kolách,*⁵⁰ na o Darwí–odpovedal: *š Obávajú sa, že keby fliaci zistili, že existuje iný národ s hlbokými kore mi, pochopili by, že celý príbeh sionizmu je falo–ný.*⁵¹

2.6 Mierová dohoda z Osla a odchod Darwí–a z Organizácie za oslobodenie Palestíny

Hoci bol Ma múd Darwí– príslu–níkom Izraelskej komunistickej strany a neskôr významným lenom Organizácie za oslobodenie Palestíny, v politike sa nikdy necítil pohodlne a v mnohých rozhovoroch uviedol: *š Nikdy som nebol politikom. Som básnik so –pecifickým poh adom na realitu.*⁵² Odmietol dokonca ponuku Arafáta sta sa palestínskym ministrom kultúry.⁵³ Darwí–ova nespokojnos s politikou Jásira Arafáta a iných palestínskych politických lídrov sa za ala stup ova v roku 1991 po zahájení medzinárodnej konferencie v Madride, ktorá mala pod patronátom Spojených –tátov amerických a Sovietskeho zväzu prispie k rie–eniu blízkovýchodného konfliktu.⁵⁴ Svoje znepokojenie vyjadril bás ou Jedenás planét, ktorá bola pôvodne publikovaná v palestínskom denníku al-Quds v Londýne v roku 1992 a jej melancholický, nespokojný tón bol považovaný za alegóriu a kritiku Arafátovej politiky, rozhodnutia OOP vstúpi do USA a samotného mierového procesu zahájeného na konferencii v Madride.⁵⁵ Ako sa následne ukázalo, ústredná téma básne, poráfka a vyhostenie Arabov z Andalúzie v roku 1492, bola predzves ou udalostí, ktoré nastali o rok neskôr v súvislosti s uzatvorením Mierovej dohody z Osla medzi Izraelom a zástupcami OOP. Podpis tejto dohody považovali

⁴⁸ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,* 71.

⁴⁹ *ibid.*, 70.

⁵⁰ Antoon, *šMahmud Darwish’s Allegorical Critique of Oslo,* 66.

⁵¹ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,* 71.

⁵² Alcalay, *šIsrael’s Five-Poem War,* 29.

⁵³ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,* 76.

⁵⁴ *ejka, Izrael a Palestina. Minulost, sou asnost a sm ování blízkovýchodního konfliktu,* 184.

⁵⁵ Said, *šOn Mahmoud Darwish,* 113.

mnohí Palestínci vrátane Ma múda Darwí-a za zradu palestínskeho ťudu, preto ťe v nej Izrael nikde neuznal právo Palestíncov na vlastný -tát.⁵⁶ Na protest proti Mierovej dohode sa Darwí- rozhodol odís z OOP.⁵⁷ Svoj nesúhlas s vytvorením Palestínskej autonómie alegoricky vyjadril v básni Nelingvistický spor s Imru´ al-Qajson.⁵⁸

2.7 Návrat do Izraela

Po desiatich rokoch ťivota v Paríťi, kde napísal mnoho svojich diel vrátane Palestínskej deklarácie nezávislosti a publikoval rôzne lánky a texty v týťdenníku Siedmy de (al-Jawm as-Sab),⁵⁹ emigroval Darwí- v roku 1995 do Jordánska. O rok neskôr získal od izraelskej vlády povolenie na trojd ový pobyt v Haife, kam ho pozval jeho kolega Emíl abíbí, aby nahrali rozhovor pre film jedného izraelského filmára.⁶⁰ Po príchode do krajiny ho slávnostne vítali tisíce Palestíncov skandujúc jeho populárne básne.⁶¹ Na ve ké prekvapenie v-ak Darwí- zistil, ťe Emíl abíbí v predchádzajúcu noc zomrel,⁶² na o reagoval slovami: *š Povedal som, ťe história je asi ve mi ironická, asi tu nie je miesto pre nás oboch. Povedal som, jeho absencia mi dala príťefitos k mojej prítomnosti.*⁶³ Ke ťe mu bolo taktieťl udelené povolenie usadi sa na Západnom brehu, ťil Darwí- od toho momentu prevaťne v Rámalláhu, kde viedol Kultúrnu in-ťitúciu al-Karmel a pokračoval vo vydávaní rovnomenného asopisu.⁶⁴ Situácia v Rámalláhu ale nebola jednoduchá a ako sám uviedol, ťasto odchádzal do Ammánu nadýcha sa prvým vzduchu, ktorý nevyhnutne potreboval ku svojej literárnej tvorbe.⁶⁵

⁵⁶ ejka, *Izrael a Palestina. Minulost, sou asnost a sm ování blízkovýchodního konfliktu*, 188.

⁵⁷ Said, *šOn Mahmoud Darwish*, ť 113.

⁵⁸ Viac v lánku: Sinan Antoon, *šMahmud Darwish's Allegorical Critique of Oslo*, *šJournal of Palestine Studies* 31/2 (2002).

⁵⁹ *šMahmoud Darwish ó Biography*, ť dostupné na internete 1. augusta 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=23>.

⁶⁰ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, ť 72.

⁶¹ Akash, Forché, *šUnfortunately, It Was Paradise*, ť xvii.

⁶² Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, ť 72.

⁶³ *ibid.*, 73.

⁶⁴ Antoon, *šMahmud Darwish's Allegorical Critique of Oslo*, ť 74.

⁶⁵ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, ť 68.

2.8 Operácie srdca a posledné dni života v Houstone, Texas

Darwíš podstúpil v dôsledku infarktu v rokoch 1984 a 1998 úspešné operácie srdca.⁶⁶ Na konci júla 2008 odletel z Ammánu do Houstonu v americkom Texase, kde podstúpil tretiu operáciu, tentokrát však neúspešne. Tšyri roky po smrti Jásira Arafáta, 9. augusta 2008,⁶⁷ zomrel vo veku 67 rokov jeden z najvýznamnejších básnikov a spisovateľov palestínskeho národu aj celého arabského sveta, Ma múda Darwíš.

13. augusta 2008 sa konal v Rámalláhu národný pohreb, ktorého sa zúčastnili tisíce smútiacich Palestíncov, vrátane Darwíšovej 85-ročnej matky Šurríje a troch jeho bratov.⁶⁸

2.9 Nadácia Ma múda Darwíša

Nadácia Ma múda Darwíša bola založená na základe prezidentského dekrétu vydaného 4. októbra 2008 v Rámalláhu. Je to palestínska nezisková organizácia, ktorej hlavným cieľom je zhromaždenie a zachovanie odkazu autora, organizácia a podporovanie kultúrnych, literárnych, umeleckých, humanitárnych, charitných, mediálnych a iných aktivít.

Nadácia udeľuje každoročne Cenu Ma múda Darwíša za kreativitu intelektuálov z Palestíny aj z celého sveta.⁶⁹ Vybudovala taktiež Múzeum Ma múda Darwíša (Park Al-Birwa), v ktorom sú vystavené Darwíšove osobné veci a originály rukopisov jeho diel. Konajú sa v ňom festivaly a kultúrne oslavy, na obrazovkách sa premietajú videá s autorom a v jeho záhrade sú umiestnené zbierky kvetov a stromov z palestínskej krajiny.⁷⁰

⁶⁶ „Poet of the Arab World,“ dostupné na internete 11. júna 2015, <http://www.theguardian.com/books/2002/jun/08/featuresreviews.guardianreview19>.

⁶⁷ „Mahmoud Saleem Hussein Darwish,“ dostupné na internete 12. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=31>.

⁶⁸ Jonathan Cook, „Mahmoud Darwish. A poet for the people,“ *New Statesman*, 25. augusta 2008, 18.

⁶⁹ „Founding Statute of Mahmoud Darwish Foundation,“ dostupné na internete 20. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=6>.

⁷⁰ „Mahmoud Darwish Museum (Al-Birweh Park),“ dostupné na internete 20. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=32>.

3 CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ LITERÁRNEJ TVORBY

3.1 Všeobecná charakteristika literárnej tvorby Ma múda Darwí-a

Ma múd Darwí- ufl od raného detstva sníval o tom, že sa stane básnikom. Prvú báse napísal, keď mal zhruba dvanás rokov a venoval ju úteku svojej rodiny z Palestíny do Libanonu po vzniku štátu Izrael.⁷¹ Podľa jeho vlastných slov, láska k literatúre v ňom vzbudila fíidovská ušteka v šokole.⁷² S ranou literárnou tvorbou mal však aj problémy. Na výročie vzniku štátu Izrael predniesol báse o arabskom chlapcovi, ktorý nemá a fíidovskom chlapcovi, ktorý vlastní hračky a má domov. Následne bol predvolaný k miestnemu vojenskému guvernérovi a potrestaný.⁷³ Ufl v oseemnástich rokoch vydal svoju prvú básnickú zbierku *Vtáci bez krídel* (1960), ktorej úbozná lyrika prevažne zachovávala tradičnú formu a štýl. O štyri roky neskôr publikoval dielo *Olivové listy* (1964), ktoré ho preslávilo a prinieslo mu prívlastok šbásnik palestínskeho odporu.⁷⁴ V jednom zo svojich verejných prehlásení Darwí- uviedol: *š Vlasý Mu áwiju, ktoré ma spájali s izraelským právom, boli pretrhnuté; moja schopnosť by tolerantný a trpezlivý sa teraz vyerpala, hlavne odkedy viac nepatrím k národu, ktorý fíiada o zútovanie a fíobre o almuftnu, ale k národu, ktorý bojuje.*⁷⁵ Onedlho sa z neho stal básnik známy po celom arabskom svete a jeho básne vyjadrujúce kolektívny hlas palestínskeho národu z neho urobili šnárodného básnika Palestíny. Toto bremeno, ako sám Darwí- nazval vnímanie jeho osoby ako šbásnika-hovorcu, ho uväznilo v zaangaftovanosti do problému jeho národu a predurilo ho k neustálemu vyjadrovaniu s aľnosťou a krívd Palestíncov.⁷⁶

Hoci bol Ma múd Darwí- uríty as aktívnym členom Izraelskej komunistickej strany a Organizácie za oslobodenie Palestíny, necítil sa v politike dobre a veril, že viac zmôže ako básnik. Básnik zohrával v arabskej kultúre významnú úlohu ufl od predislamských čias, kedy bol považovaný za hovorcu a obrancu svojho kmeňa a jeho slovám bola pripisovaná magická sila. Darwí- prevzal na seba túto úlohu a svoj jazyk

⁷¹ Handal, šMahmoud Darwish: Palestine's Poet of Exile, š 26.

⁷² Patrick Sylvain, šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege, š *Human architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge* (2009): 144.

⁷³ Balraj Dhillon, šSubaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish, š *Journal of the Centre for Studies in Religion and Society* (2010) 45-46.

⁷⁴ Siddiq, šMahmud Darwish, š 116.

⁷⁵ Shaheen, šAlmond blossoms and beyond, š

⁷⁶ Jayyusi, *Anthology of modern palestinian literature*, 8.

používal proti izraelským stíhačkám a sionistickej nadvláde a bojoval ním za oslobodenie Palestíncov.⁷⁷ Viackrát vyjadril názor, že len poézia môže poraziť realitu a priniesť harmóniu do sveta spustošeného vojnou.⁷⁸ Po mnohých tragických skúsenostiach a sklamaníach nakoniec priznal, že poézia bola porazená realitou. Izraelský spisovateľ Almog Behar vo svojom článku o tvorbe Ma múda Darwí-a poznamenáva, že tento literárny boj Darwí-a nezamýšľal ako pokus poraziť lietadlá poéziou, ale ako šboj za spomienky, ktorý je rovnako dôležitý ako boj na zemi, pretože ak chýbajú spomienky, nezostáva žiadny dôvod na vojnu. Ak by Darwí-a alebo iní palestínski básnici nevyrozprávali svoj príbeh, nezanikli by len dediny, ale aj ich mená a spomienky na ne v povedomí utláčajú i celého sveta, a to by bola pre Palestínu definitívna porážka.⁷⁹ Obranou Palestíny v básňach sa Darwí-a snaží o vytvorenie akejkoľvek imaginárnej reality, v ktorej stále pretrvávajú nádej na víťazstvo a túto nádej prenáša aj na svojho štítateľa. V tomto kontexte raz o sebe prehlásil: *Špovaľujem sa za trójskeho básnika, básnika, ktorého texty boli stratené nám aj literárnej histórii...Samozrejme, že by som bol rád-aj víťazom, nešť patrilo k porazenej spoločnosti....Mám ale problém, s ktorým sa chcem priznať. Dôposiaľ som neuznal, že som porazený. Je to asi pre to, že ilúzia kreativity mi poskytla zbrane, ktoré ma ochraňujú pred tým, aby som videl rozsah dopadu vojenskej a politickej porážky. Možno to odmietam vidieť. A možno porážka v umeleckej a básnickej rovine nie je nevyhnutná.*⁸⁰

Za zdroj literárnej inšpirácie považoval Ma múda Darwí-a abbásovského básnika Al-Mutanabbího a básnikov v emigrácii zo skupiny Mahdflar. Z moderných arabských autorov ho najviac ovplyvnili sýrsky básnik Nizár Qabbání a Ira an Badr al-Makrís al-Sajjáb. Darwí-a veľmi dobre rozumel anglicky a francúzsky, a tak sa ľahko zoznámil aj so zahraničnými dielami. Spomedzi západných básnikov ho najviac inšpirovali Garcia Lorca, Pablo Neruda, William Butler Yeats, Derek Walcott, Allen Ginsberg a poeskí autori Wislawa Szymborska a Czesław Miłosz.^{81,82}

Literárni kritici hodnotia Ma múda Darwí-a ako rozmanitého básnika, ktorý čerpá z klasickej aj modernej arabskej poézie, a ktorý rozjíma o predmetoch života

⁷⁷ Dhillon, *Subaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish*, 62.

⁷⁸ Handal, *Mahmoud Darwish: Palestine's Poet of Exile*, 24.

⁷⁹ Almog Behar, *Mahmoud Darwish: Poetry's State of Siege*, *Journal of Levantine Studies* (2011) 189-190.

⁸⁰ Sylvain, *Darwish's Essentialist Poetics in a State of Siege*, 149-150.

⁸¹ Shatz, *A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, 70.

⁸² Handal, *Mahmoud Darwish: Palestine's Poet of Exile*, 26.

v mnohých básnických formách a s úfľasnou spontánnosťou.⁸³ Darwí-ov dlhoro ný priate a kolega Edward Saíd ho charakterizoval ako skvelého odborníka, ktorý vyuffľva bohatú arabskú prozodickú tradíciu inovatívnymi, stále novími spôsobmi.⁸⁴ Darwí- vybudoval svoj literárny týl na základoch arabskej literárnej tradície, ale vďaka tomu, keď študoval zahraničné diela a pracoval ako redaktor v časopise al-Karmel, zoznamoval sa a absorboval nové trendy a hnutia svetovej literatúry. Dokázal sa oslobodiť od obmedzení tradičnej formy a upustil od fixného metra a rýmovaného verša. O miešaní tradičného s moderným raz prehlásil: *šNachádzam špeciálne potešenie v ovládaní prozódie arabskej poézie vrátane metier a lingvistických aspektov, pretože táto znalosť ma oprávuje vzoprieť sa proti pravidlám. Som rebel a novátor vďaka mojim vedomostiam a znalostiam, nie preto, keď by som sa snažil zaplniť nedostatky.*⁸⁵ Poézia Ma múda Darwí-a je písaná vo ných veršom a prostými slovami, vyniká imagináciou a bohatstvom symbolov a metafor.⁸⁶ Darwí-ová poézia je navyše považovaná za jednu z najhudobnejších poézii arabského sveta a svedčí o tom fakt, keď mnohé jeho básne boli prespíevané a zhudobnené arabskými spevákmi ako Marcel Chalífe, Reem Kelani, Mádfľida ar-Rúmí a Amad Qabír.⁸⁷

3.2 Vývoj literárneho týlu Ma múda Darwí-a

Vo všeobecnosti môžeme vývoj Darwí-ovej literatúry rozdeliť do troch období: obdobie pred odchodom do exilu v roku 1971, literárna tvorba v rokoch 1971 až 1995 v exile a obdobie po návrate do Izraela po roku 1995.⁸⁸

V prvej fáze sa nám Ma múd Darwí- ukazuje ako básnik-rebel.⁸⁹ V tomto období osobnej radikálnej bojovnosti vydal Darwí- zbierky Olivové listy (1964), Milenec z Palestíny (1966), Koniec noci (1967), Moja milá sa prebúdzá zo svojho spánku (1968), Denník palestínskeho zranenia (1969), Písanie na svetlo pučky (1970)

⁸³ Shaheen, *šAlmond blossoms and beyond*.

⁸⁴ Said, *šOn Mahmoud Darwish*, 114.

⁸⁵ Rebecca Dyer, *šPoetry of Politics and Mourning: Mahmoud Darwish's Genre-Transforming Tribute to Edward W. Said*, *PMLA* (2007), 1451-1452.

⁸⁶ Oliverius, *Moderní literatury arabského východu*, 146.

⁸⁷ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, 70.

⁸⁸ Patrick Sylvain, *šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege*, 140-150.

⁸⁹ Abir Najami, Hussain Ahmed Ajjawi, *šMahmoud Darwish, A poet who attempted to be*, *Internal Journal of Humanities and Social Science* (2014), 276.

a Vtáci zomierajú v Galilei (1970). V básňach Obľúbansky preukaz, ťistate ovi, Z poézie, Báse zeme a Väzenie najviac zaznieva jeho ostrý hlas a protest proti neudskej okupácii.⁹⁰ V týchto raných dielach jeho tvorby sa najčastejšie vyskytujú témy ako láska a politika, príslušnosť a vzťah k rodnej vlasti, bolesť, hnev, vzdor,⁹¹ zem a krajina, vojaci, utečenci, mučeníci, strach z exilu, krv ranených, zbrane, tanky, streba atď.⁹² Básne pomáhajú v ťase porádky a rozkladu ochraňovať identitu Palestíncov a vyzývajú k odporu a revolte.⁹³ Proti sionistickým nárokom predkladá Darwíš nezničiteľné historické puto Palestíncov k ich krajine a snaží sa dodať silu palestínskym rovníkom, aby odolali izraelským snahám vyhnať ich zo zdedenej zeme.⁹⁴

V sedemdesiatych rokoch zažívala palestínska literatúra krízu spôsobenú úplnou zaujatou témou odporu. Opakovanie a napodobovanie témy ale neposkytovalo príliš veľký priestor pre rozvoj a inovácie, a tak sa básnici zamerali hlavne na svoju originalnosť v používaní metafor a dikcie. Vznikali tisíce obrazov prírody a histórie a fiadna oblasť života nezostala nedotknutá a nepreskúmaná. Nie vťetka táto umelecká odvaha bola úspešná, mnohé obrazy boli prvoplánové, nevhodné a prebytočné. Experiment teda dopadol pre väčšinu autorov katastrofálne, Ma múd Darwíš v ťom však obstál veľmi dobre, jeho plodná predstavivosť dostala nový impulz a jeho tvorba v ťom ťase dosahovala vrchol. O spomenutej kríze sa vyjadril nasledovne: *šAbstrakcia tejto poézie nato ko rozbujnela, ťe sa zmenila na nepoetický fenomén, kde parazitické kreácie pohltili podstatu.* Takýto vývoj bol prirodzene neudržiavateľný a uťil v osemdesiatych rokoch kríza pominula.⁹⁵

Do exilového obdobia vstupuje Darwíš ako vyspelý básnik. Jeho revolta sa zmenila na zrelú poťiadavku spravodlivosti.⁹⁶ Dezilúzia z reality arabského sveta spôsobila, ťe v tejto fáze ustúpil od istoty a rásneho tónu a jeho poézia preťla vnútornou zmenou.⁹⁷ Je prirodzené, ťe keď sa Darwíšov materiálny svet zredukoval len na nekonečiaci ťtlak a represie, jeho tvorivá myseľ sa uchýlila ku kreativite, aby uchránila dušu, a jeho kreatívne šjaď poskytlo psychickú kompenzáciu, ktorá zmiernila bolesť

⁹⁰ Patrick Sylvain, šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege, ť 143.

⁹¹ Najami, Ajjawi, šMahmoud Darwish, A poet who attempted to be, ť 278.

⁹² Hala Nassar, šDarwish and the need for a new poetry of resistance for the Arab Spring, ť *Near East Quarterly* (2011), 3.

⁹³ Najami, Ajjawi, šMahmoud Darwish, A poet who attempted to be, ť 278.

⁹⁴ Siddiq, šMahmud Darwish, ť 116.

⁹⁵ Janyusi, *Anthology of modern palestinian literature*, 53-55.

⁹⁶ Najami, Ajjawi, šMahmoud Darwish, A poet who attempted to be, ť 276.

⁹⁷ Siddiq, šMahmud Darwish, ť 116.

z týchto represíí. Láska a nádej sa stali úinnými zbraami odporu.⁹⁸ aleko od domova si Ma múd Darwí– pripomínal rodnú Palestínu obrazmi kařdodenného řivota vo vlasti, v jeho bás ach a prozaických dielach sa vyskytujú tváre rodiny a priate ov. Dôleřitým prvkom jeho poetickej meditácie sa stáva topografia krajiny, jej príroda a známe miesta ako Galilea, Haifa, Hora Karmel, palestínske pobreřie a iné.⁹⁹ úbostné básne z tohto obdobia sú optimistické, poskytujú vä –iu individuálnu slobodu a sú spontánnym vyjadrením Darwí–ovych hlbokých emócií. Pod povrchom esteticky úh adných básnických kon–trukcií v–ak nachádzame aj pocity vyvlastnenia a zmarených nádejí, nezakorenenia v exile a boles z brutálneho útlaku.¹⁰⁰ Slová, obrazy, spomienky a sny sú prepojené s obe ami a smr ou. Obraz milovanej řeny sa postupne nepozorovane premie a na obraz vlasti ař do momentu, kedy ich nie je mořné vo ver–och rozlí–i .¹⁰¹ Autor stále viac odkazuje aj na prorockú tradíciu troch ve kých monoteistických nábořenstiev¹⁰² a –ikovnými metaforami prepája politický vývoj Palestíny s gréckou a inou mytológiou a predchádzajúcimi historickými udalos ami.

Dá sa poveda , ře odstup od bezprostrednej reality v Palestíne a jeho izolovanos v exile prospeli Darwí–ovej literárnej tvorbe a posunuli ho vpred. V exile napísal mnoho diel, napríklad básnické zbierky Mám a rád alebo a nemám rád (1972), Pokus íslo 7 (1974), Menej ruří (1986), Oslava vysokého tie a (1983) a prozaické diela ako Denník v–edného smútku (1973), Pamä pre zabudnutie (1987), Obchádzajúci v prchavej re i (1991) a mnohé al–ie. Najplodnej–ie tvorivé obdobie zařil Ma múd Darwí– po as svojho desa ro ného pobytu v Paríři. Túto skúsenos popísal slovami: *ř... Ale viem, ře v Paríři som sa definitívne narodil ako básnik. Ak by som mal klasifikova svoju poéziu, najviac chová m v srdci básne, ktoré som napísal v Paríři v osemdesiatych rokoch a neskôr.... Ke sa dívate z dia ky, vidíte veci lep–ie a komplexnej–ie. Okrem toho, Paríř, kde je v–etko nádherné, in–piruje poéziu a kreativitu.*¹⁰³

V poslednej etape sa Darwí–ová poézia stáva viac osobnou a ásto vyznieva ako básnikova spove . V týchto osobných vyznaniach v–ak splýva autorovo řJAō s celonárodným řMYō. Darwí– reprezentuje v–etkých, ktorí zdie ajú jeho utrpenie zo

⁹⁸ Patrick Sylvain, řDarwish’s Essentialist Poetics in a State of Siege,ō 143.

⁹⁹ Siddiq, řMahmud Darwish,ō 116.

¹⁰⁰ Patrick Sylvain, řDarwish’s Essentialist Poetics in a State of Siege,ō 143-144.

¹⁰¹ Siddiq, řMahmud Darwish,ō 116.

¹⁰² ibid.

¹⁰³ řMahmoud Darwish ó Biography.ō

straty domova a jeho tvorba sa stáva kolektívnym hlasom Palestínskeho ťudu.¹⁰⁴ Po návrate z exilu sa Darwí– usadil v Rámalláhu, ale často odchádzal do jordánskeho Ammánu, kde cítil väčší pokoj a inšpiráciu k písaniu svojich diel. Vo viacerých interview vysvetlil zložitosti písania na palestínskych územiach: *šPoézia si vyfladuje pokoj. Situácia v Rámalláhu mi neumofl uje taký luxus.š*¹⁰⁵ *šBy pod okupáciou a pa bou kaťdý de a vidie tie isté vraťky, to nie je dobrá inšpirácia pre písanie poézie. Av-ak ja sám si nemôťlem zvoli realitu, v ktorej ťijem a to je hlavný problém Palestínskej literatúry: nemôťleme sa oslobodi od historických udalostí.š*¹⁰⁶

Zdá sa, ťe v posledných zbierkach rozjíma Ma múd Darwí– o ťivote a smrti a posudzuje význam svojej vlastnej existencie.¹⁰⁷ Téma exilu je pevne prepojená s pocitmi chronického odcudzenia. Darwí– pozýva seba aj ostatných, ktorí trpia rovnakou úzkosťou, aby sa pokúsili znovu ťi. ¹⁰⁸ Posledná zbierka, ktorá vyšla osem mesiacov pred smrťou Darwí–a, má názov *Stopa motý a*¹⁰⁹ a je akousi chaotickou kombináciou denníkových záznamov, poetických básní, zmarených ideí a skvelých zamyslení.¹¹⁰

Grécky básnik Yannis Ritsos nazval neskoršiu tvorbu Ma múda Darwí–a epickou lyrikou.¹¹¹ Fady Joudah, palestínsko-americký básnik a prekladateľ diel Ma múda Darwí–a do anglického jazyka, charakterizoval v úvode prekladu Darwí–ových básní *Keby som bol niekto iný* (2009) túto epickú lyriku ako posun dikcie od vysoko gnómického a metaforického ťtýlu k dialógovej reči, ako paradoxy medzi osobným a národným, prítomnosťou a absenciou, puto medzi jednotlivcom a zemou, miestom a prírodou, predstavami a realitou, zanikanie šjaš v ostatných, vyuffňvanie dialógov a navádzanie divadelnej atmosféry.¹¹² Ke sa na tento fenomén spýtal Darwí–a reportér v rozhovore pre *New York Times*, básnik odpovedal: *šVťdly som trval na tom, ťe pí-em lyrickú poéziu, ale s aspektom epiky, pretoťe obsiahne zmysel cesty, udskej*

¹⁰⁴ Patrick Sylvain, *šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege,š* 147.

¹⁰⁵ Behar, *šMahmoud Darwish: Poetry's State of Siege,š* 191.

¹⁰⁶ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,š* 68.

¹⁰⁷ Najami, Ajjawi, *šMahmoud Darwish, A poet who attempted to be,š* 276.

¹⁰⁸ *ibid.*, 281.

¹⁰⁹ v anglickom preklade *A River Dies of Thirst*.

¹¹⁰ *šA River Dies of Thirst: A Diary by Mahmoud Darwish,š* dostupné na internete 10. augusta 2015, <http://www.theguardian.com/books/2009/sep/12/river-dies-thirst-diary-darwish>.

¹¹¹ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,š* 69.

¹¹² Mahmoud Darwish, *If I were another*, trans. Fady Joudah (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009), 8.

*cesty medzi kultúrami a národmi. Epika vyjadruje hlas emigrantov a cestovate ov ó je to kolektívny hlas, nie len individuálny.*¹¹³

¹¹³ Shatz, òA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish, ò 69.

4 PREKLADY DIEL MA MÚDA DARWÍMA DO ESKÉHO A SLOVENSKÉHO JAZYKA

Ma múd Darwí– napísal po as fivota viac ako 30 diel, vä –inu z nich tvorili básne a básnické zbierky. Hoci dobre ovládal anglický aj francúzsky jazyk, nikdy nepísal inak nevl v spisovnej arab ine. š*Ja som môj jazyk...õ*, vyjadril Darwí– v jednej z jeho básní a v inej dodal: š*Cestujeme ako kaftdý iný, ale navraciame sa do ni oho. Na–a cesta je cestou slov: Rozprávaj. Rozprávaj.õ*¹¹⁴ Arab inu si zvolil básnik za svoju identitu, písá v inom jazyku by znamenalo vzda sa jej. Edward Sa íd navy–e vysvetlil, fte pouffívania arabského jazyka palestínskymi spisovate mi a ich neustála snaha o najlep–ie ho zvládnú funguje ako jednotiaci sila v Palestíne aj na pan-arabskej úrovni.¹¹⁵

Darwí– nikdy sám od seba nedal ponuku k prekladu svojho diela do cudzieho jazyka. Iniciatíva vfdy musela prís zo strany prekladate a.¹¹⁶ Napriek tomu boli ufl jeho práce prelofené do viac ako dvadsiatich svetových jazykov ó po as jeho fivota i po smrti.

eská i slovenská literatúra je v aka prekladate skému úsilíu významných arabistov a priate ov palestínskej literatúry taktiefl obohatená o diela Ma múda Darwí–a.

4.1 Sv tová literatúra ó Poezie palestínskeho odporu

Medzi prvé prekladate ské po iny tohto druhu môfeme zaradi lánok s názvom Poezie palestínskeho odporu¹¹⁷ od predného eského arabistu a orientalistu profesora Karla Petrá ka, ktorý vy–iel v roku 1981 vo vedeckom asopise Sv tová literatúra. V lánku sa Petrá ek venuje vývoju palestínskej poézie odporu a na ukáfkach z diel básnikov, ako sú Adonis, Badr Tmkir as-Sajjáb, Samí al-Qásim a Taufíq Zijád demon–truje ich vnímanie palestínskej situácie a spôsob vysporiadania sa s realitou. Druhá as lánku sa venuje výlu ne Ma múdovi Darwí–ovi, v stru nosti charakterizuje jeho diela vydané do roku 1977 a následne predkladá preklady desiatich krátkych básní

¹¹⁴ Akash, Forché, õUnfortunately, It Was Paradise,õ xvii.

¹¹⁵ Mir, õPalestinian literature: occupation and exile,õ 126.

¹¹⁶ Mu ammad Tmhín, šMa múd Darwí–wa at-tardflama,õ *Al-Arabí* (2009).

¹¹⁷ Petrá ek, Karel, šPoezie palestínskeho odporu,õ *Sv tová literatúra* (1981), 129-139.

zo zbierky Olivové listy (1964) a básne *Al-Šarḥ al-Šarḥ*. V podstate ide o výber básní, ktoré reprezentujú rané obdobie vývoja literárneho štýlu Ma múda Darwí-a, a preto je pre ne charakteristický ostrý tón básnika, hnev, výzvy k boju a zápas o vlastnú identitu.

4.2 Oslava vysokého tie a

O tri roky neskôr vyšiel knižne prvý veľký preklad básne *Madī u a - illi al- Ālī* (1983), na ktorý sa podujal pre zmenu nemenej významný slovenský arabista, profesor Ladislav Drozdík. Kniha s názvom *Oslava vysokého tie a* obsahuje okrem rovnomennej básne, ktorá je základom prekladu, taktiež básne zo zbierky *Olivové listy*, *Milenc z Palestíny* (1966), *Koniec noci* (1967), *Moja milá sa prebúdzá zo spánku* (1968), *Vtáci zomierajú v Galilei* (1970) a *Pokus číslo 7* (1974). Niektoré básne sa prekrývajú s ukáfkami z diela Karla Petrá ka a opäť sú zvolené najmä básne s ostrým, bojovným, nahnevaným tónom. V závere Drozdík, podobne ako Petrá ek, predkladá vývoj palestínskej literatúry odporu a okrem *Ma múda Darwí-a* predstavuje aj iných palestínskych básnikov spadajúcich do tejto kategórie.¹¹⁸

4.3 Ver-e bez domova, Vyznanie palestínskych básnikov

Ladislav Drozdík vydal v roku 1986 veľkú knihu s názvom *Ver-e bez domova*, vyznanie palestínskych básnikov, v ktorej okrem ukážok z diela *Ma múda Darwí-a* prináša tiež preklady básní od Samí a al-Qásima, *A mada Da búra* a *Fadwy úqán*.¹¹⁹

4.4 Palestínská je flétna má

V roku 1987 napísal Karel Petrá ek knihu *Palestínská je flétna má* s podtitulom *O smyslu palestínskej poezie odporu*. Knihu vydala diplomatická misia Organizácie za oslobodenie Palestíny so sídlom v SSR ako nepredajnú úlohu publikáciu. Práca

¹¹⁸ Darwí-, Mahmúd. *Oslava vysokého tie a*. Translated by Ladislav Drozdík. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984.

¹¹⁹ Drozdík, Ladislav. *Ver-e bez domova, vyznanie palestínskych básnikov*. Praha: Noviná, 1989.

nepochybne vychádza z lánku z roku 1981 a predkladá úryvky z básní rovnakých palestínskych autorov. Tentokrát však na básňach nedemonstruje len vývoj palestínskej poézie odporu, ale zdôrazuje hlavne jej význam pre Palestínu a jej ľud. Petráček sa takisto snaží vyvolať empatiu v čitateľovi odkazmi na osudy ľudí po druhej svetovej vojny a ich odraz v české literatúre.¹²⁰

4.5 Deník v-edního smutku

Jediným prozaickým dielom Ma múda Darwí-a preloženým do českého jazyka je kniha Deník v-edního smutku, ktorú priniesol českým a slovenským čitateľom súasný arabista a islamológ, profesor Luboš Kropáček. Kniha predstavuje nepatrne skrátený preklad rovnomenného diela, ktoré vydal Darwí-a v roku 1973. Toto dielo je autobiografickým rozprávaním Ma múda Darwí-a o osobných aj celonárodných udalostiach, ktoré sprevádzali jeho život od raného detstva až do roku 1973. Vďaka profesorovi Kropáčkovi majú čitatelia možnosť nahliadnuť do histórie Palestíny z pohľadu obyčajného palestínskeho človeka.¹²¹ O preklade sa Kropáček vyjadril slovami: *Še překlada Deníku v-edního smutku jsem v podstatě nenarál na žádné jazykové problémy. To stále jen o to vystihnout atmosféru, krásné metafory a tíse, která na autora padá z osudu a bezmoci jeho národa.*¹²²

4.6 Přicházím do stínu tvých očí

Posledným doposiaľ vydaným prekladom diela Ma múda Darwí-a je kniha Přicházím do stínu tvých očí od Palestínca fljúceho v české republike, Burhána Qalaqa. Kniha vyšla rok pred smrťou Ma múda Darwí-a a oproti predchádzajúcim dielam predstavuje hlavne novú literárnu tvorbu palestínskeho básnika. Zahŕňa básne zo zbierok Menej ruffí (1986), Ako mandľový kvet i o nie o viac (2005), Neospravedluj sa za to, čo si urobil (2004), Poste neznámej ženy (1995), Stav obiehania (2002), Moja milá sa prebúdzá zo svojho spánku (1968) a Vtáci zomierajú

¹²⁰ Petráček, Karel. *Palestinská je flétna má. O smyslu palestínské poezie odporu*. Praha: Bisan Press & Publication Institute LTD, 1987.

¹²¹ Darwí-a, Mahmúd. *Deník v-edního smutku*. Translated by Luboš Kropáček. Praha: Noviná, 1989.

¹²² Luboš Kropáček, e-mail autorovi, 17. august 2015.

v Galilei (1970). Vďaka tomu básní z takmer celého literárneho diela Ma múda Darwí-a je táto kniha vhodnou ukáfkou rozmanitosti básnikovej tvorby a vývoja jeho literárneho štýlu.¹²³

¹²³ Darwí-, Mahmúd. *P icházím do stínu tvých očí. Výbor z tvorby palestinského básníka*. Translated by Burhan Kalak. Praha: Nakladatelství Babylon, 2007.

5 TEMATICKÁ VÝSTAVBA DIELA MA MÚDA DARWÍ¹²⁴ NA ZÁKLADE PREKLADOV JEHO TVORBY DO ĚSKÉHO A SLOVENSKÉHO JAZYKA

Ako ufl bolo v predchádzajúcich kapitolách nazna ené, Ma múd Darwí– venoval v–etku svoju pozornos v bás ach aj prozaických dielach výlu ne Palestíne, ktorá prestupuje jeho tvorbu od prvého afl po posledné slovo a je základ ou, z ktorej autor vychádza pri písaní o láske a ne– astí, flivote a smrti, nádeji aj zúfalstve, o prírode, väzení, exile a identite. Tvorba Ma múda Darwí–a, ktorá bola prelofená do ěského a slovenského jazyka, názorne reprezentuje celú paletu týchto tém a námetov. Cie om tejto kapitoly je za pomoci ukáflok z prelofených diel predstavi a analyzova základné témy a obrazy Ma múda Darwí–a a zoznámi tak itate a s jeho poh adom na svet, realitu, históriu, budúcnos aj na seba samého.

5.1 Obraz Palestíny

Ma múd Darwí– raz povedal: *šChcel by som sa, ako básnik aj ako udká bytos , oslobodi od Palestíny. Ale nemôflem. Afl ke moja krajina bude slobodná, potom budem slobodný aj ja.*¹²⁴ Tieto Darwí–ove slová môfleme v praxi vidie v kaľdej jeho básni i prozaickom diele. V–etko o povie, priamo i obrazne, sa týka Palestíny, kaľdý jeho vyrozprávaný príbeh i priznaný pocit vychádza zo skúseností loveka, ktorý pri–iel o svoju vlas , ale nehodlá sa jej len tak ahko vzda .

Láska autora k Palestíne je bezmedzná a nato ko silná, fle ju nedokáfle opusti , hoci mu spôsobuje trápenie a boles :

Na–e zem , ve své krvavé noci,
je drahokamem zá ícím na dálku.
Tř í kolem sebe sv tlo,
av–ak my, v jejím l n ,
se dusíme stále víc.¹²⁵

¹²⁴ Mustapha Marrouchi, šCry no more for me, Palestine ó Mahmoud Darwish,õ *College Literature* 38.4 (2011), 2.

¹²⁵ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 28.

Toto šdusenie sa v jej loneõ spolu so v-etkými staros ami a boles ami stojí za to vydrfla . Tam, kde by to ufl mnohí iní na jeho mieste vzdali, autor nestráca nádej a vytrvalos , v Palestíne vidí zmysel svojho flivota a vzdáva jej hold:

Ná této zemi je pro co flít: na této zemi je paní Zem ,
matka za átku a matka konce.
Nazývala se Palestinou. Nazývá se Palestinou.
Paní moje: zaslouflím si, protofle Ty jsi má paní,
zaslouflím si flivot.¹²⁶

Palestína je jeho sú as ou, jeho identitou a básnik je s ou prepojený do takej miery, fle sa nebojí nazva ju svojim druhým p úcom:

Uvid l jsem t v zá i slz, v zá i ran.
V hrudi t mám jako své druhé plíce.
Ty, ty jsi hlas na mých rtech,
jsi voda, ohe jsi.¹²⁷

Darwí- v-ak nehovorí len sám za seba, jeho láska k Palestíne je láskou celého palestínskeho udu a postihuje dokonca aj generáciu, ktorá sa narodila afl po roku 1948:

(Máme) Zemi...kdyfl chodíme v její jám , zúflí se nám,
a zavede nás do -edého tunelu
a k i íme v jejím labyrintu:
stále T milujeme,
na-e láska je d di ná nemoc.¹²⁸

Ma múd Darwí- býva asto ozna ovaný za milostného básnika, av-ak on sám toto pomenovanie spochybnil argumentom, fle historické udalosti mu k tomu nedali príli- ve ký priestor. V rozhovore pre noviny al- aját uviedol, fle v-etko, o pí-e o láske, pramení z jeho vlastnej skúsenosti. š *Ke za ínam písa , vychádzam z predstavy o jednej konkrétnej flene, av-ak alej to pokrač uje svojou vlastnou cestou, ktorá ufl prekra uje rámece prvotného milostného záflitku...õ*¹²⁹ Darwí- bol dvakrát flenatý, ale ani jedno z týchto manflstiev netrvalo kvôli jeho komplikovanej povahe, kaflodenným

¹²⁶ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 18.

¹²⁷ Petrá ek, *Palestínská je flétna má*, 20.

¹²⁸ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 29.

¹²⁹ *ibid.*, 11.

rituálom a samotárstvu príliš dlho.¹³⁰ Po dvoch nevydarených manželstvách nakoniec priznal, že je závislý na tom by sám. *Štredobodom môjho života je moja poézia. Robím to, o pomáha mojej poézii a vyhýbam sa tomu, o jej -kodi.*¹³¹ Napriek týmto skutočnostiam nachádzame v jeho poézii mnoho lásky a milostného citu. Darwishovi sa podarilo oslobodiť tradičnú úboznú báseň od asociácie obmedzenej len na vzťah milého a milovanej a vytiepil jej univerzálne ľudské hodnoty vychádzajúce v prvom rade z lásky k vlasti.¹³² Básnik akoby v celom svojom diele pripomína sám sebe aj svojim nepriateľom zmysel lásky, čím napomáha znovunastoliť nádej nového úsvitu.¹³³ Medzi najkrajšie milostné zbierky Darwisha patrí Poste neznámej ženy z roku 1995. Práve v tejto zbierke najviac vyznieva básnikovo prepojenie ženy a zeme, milenky a vlasti.¹³⁴ Vždy, keď v básňach za ne hovorí o svojej milenej, okamžite oskoro spozoruje posun od lásky k živej bytosti ku láske k milovanej vlasti. Často však býva táto láska v jeho podaní nenaplnená, nevyplnená, smutná, plná bolesti a samoty. Darwish si totiž uvedomuje, že jeho milá mu nepatrí:

Uf! mohu mlúvit o lásce,
o stromech podél cesty,
vedoucí k cíli druhých?
O poasí v zemi tých druhých.
...
Uf! mohu chodit do konce života ve dvou...sám a sám.¹³⁵

Básnik predstavuje Palestínu v najrôznejších obrazoch, podobách a metaforách. Ako ufil bolo naznačené, väčšinou ju personifikuje do podoby svojej milenej:

Sám sedím na stoličke
a milenci sa usmievajú...
Moje rozbúchané srdce vraví:
- Aj my sa onedlho budeme!¹³⁶

¹³⁰ ŠMahmoud Darwish o Biography.

¹³¹ ŠPoet of the Arab World, dostupné na internete 4. augusta 2015, <http://www.theguardian.com/books/2002/jun/08/featuresreviews.guardianreview19>.

¹³² Shaheen, oAlmond blossoms and beyond.

¹³³ Patrick Sylvain, oDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege, 139.

¹³⁴ Kalak, P icházím do stínu tvých očí, 10-11.

¹³⁵ ibid., 23.

¹³⁶ Drozdík, Oslava vysokého tieňa, 44.

ale v básniach ju tiež nachádzame ako osamelú slečnu v reštaurácii, ktorej samotu básnik nedokáže zmeniť :

Ona je veľa sama,
a ja jsem jako ona sám...
Mezi mnou a jejími svíčkami v zimní restauraci
jsou dva prázdné stoly.¹³⁷

i ako milenkou, s ktorou básnik plánuje stráviť vánočnú noc:

Keď na ňu,
a vezmi ju na lofte,
aby videla lunu topiacu sa v mliece.
Keď na ňu,
a pred vínom jej nabídni vodu,
a nehľadaj dvojicu k sebe, spíci na jej hrudi.
Keď na ňu,
a dotkni sa pomaly jej ruky,
když pokládá pohár na mramor, jako by stíral ranní rosu.¹³⁸

Palestína je tiež pastierkou, ktorej hrozí nebezpečenstvo:

Uvidím ja jsem tě na horách zarostlých trnami,
pastýřku bez ovcí
pronásledovanou mezi ruinami.¹³⁹

cestujúcou v prístave:

Videl som ju v prístave,
cestovala si bez rodiny...a bez zásob na cestu.¹⁴⁰

a slúfkou:

Videl som ju ako slúfkou v nočných kaviaroch.¹⁴¹

V básni s názvom Pouto zo zbierky Olivové listy personifikuje Darwín–Palestínu dokonca do muflskej postavy a do svojho jediného priateľa:

¹³⁷ Kalak, *Přicházím do stínu tvých očí*, 42.

¹³⁸ *ibid.*, 62.

¹³⁹ Petráček, *Palestinská je flétna má*, 20.

¹⁴⁰ Drozdík, *Oslava vysokého tieľa*, 56.

¹⁴¹ *ibid.*, 57.

Nikdy se nerozejdeme.
Před námi moře, houčiny
za námi. My ani rozejít se nedokážeme.
Příteliernoooký, jediný,
vezmi mě. My ani rozejít se nedokážeme.
Což kromě tebe je tu něco mám?¹⁴²

Darwí-nám ponúka ešte omnoho viac obrazov Palestíny, viaceré z nich sú rozporuplné a vypovedajú o autorovej duši zdrvenejiľia om, avšak túfiacej po láske a domove:

Ty jsi věchny fleny, jejichž mŕfi zem elí
a věchny fleny truchlících...
Ty jsi oš, z nichž přchlo ráno,
když se z písni slavík staly suché listy v poryvech v tru!
Ty jsi můj domov, mé vyhnanství...Ty jsi...
Ty jsi má zem, která mě zničila.
Ty jsi má zem, která mě promnila v nebe...Ty jsi...
Vše, co se o Tobě říkalo, je improvizací a lží!¹⁴³

Ty jsi moje...Ty jsi můj smutek a radost.
Ty jsi moje rána a duha,
Ty jsi můj okov a moje svoboda,
...
Ty jsi moje slunce, které zhasne,
ty jsi moje noc, která vzplane,
ty jsi má smrt, ty jsi můj život.¹⁴⁴

5.2 Obraz přírody a odkazy na existující místa v rodnej zemi

Ma múd Darwí- nezobrazoval Palestínu len pomocou rôznych prirovnaní, personifikácií i metafor. Ve mi významnú zlofku jeho diela tvoria taktieľi obrazy prírody, fauny a flóry a naráfky i priame zmienky konkrétnych miest v Palestíne, ktoré on aj jeho krajanovia dôverne poznajú. V ňase pobytu v exile a odlúenia od vlasti predstavujú tieto konkrétne obrazy istotu domova, sú akousi pripomienkou toho, kvôli

¹⁴² Petráek, šPoezie palestinského odporu, ō 136.

¹⁴³ Kalak, *Přicházím do stínu tvých oš*, 57.

¹⁴⁴ *ibid.*, 59-60.

omu sa e-te oplatí vytrva a bojova a zároveň sú jasným dôkazom Darwí-ovej lásky k domovu a jeho naviazanosti na jeho prírodu.

Na této zemi je pro co flít:

(pro) trávu na kamení, ...

(pro) oblaka napodobující hejna pták .¹⁴⁵

Básnik Fady Joudah nazval Ma múda Darwí-a šzelenýmõ básnikom práve kvõli tomu, fle jeho ver-e sú popretkávané obrazmi kvetov, stromov a zvierat.¹⁴⁶ Aby sme sa presved ili o opodstatnenosti názvu šzelenýõ básnik, nemusíme dokonca ani nahliadnu do samotných básní, sta í si pre íta názvy niektorých básnických zbierok, ktoré znejú: Olivové listy (1964), Vtáci zomierajú v Galilei (1970), Menej ruffí (1986), Tragédia narcisu, komédia striebra (1989), Ako mand ový kvet i o nie o viac (2005).

Báse Jsem odtamtud zo zbierky Menej ruffí ponúka Darwí-ove spomienky na to, o zanechal vo svojej vlasti a k omu sa túffi opä vráti :

Mám mo skou vlnu, jifl unesli rackové.

Mám svou zvlá-tní scõnu.

Mám p ibývající trávu,

mám m síc na okrajích slov,

potravu pták

a v ný olivovník.¹⁴⁷

Pomocou polí, hroziem a predmetov, ku ktorým má Darwí- osobný vz ah, vyjadruje taktiefl svoju boles z vyhostenia z rodnej zeme:

Vyhán li m z polí.

Otrávilí mé hrozny, ot e m j.

Zni ili mé hra ky, ot e m j.¹⁴⁸

Je úplne prirodzené, fle po tom, o museli Palestínci opusti svoje pozemky a domovy, stáva sa pre nich obraz palestínskej prírody a krajiny omnoho cennej-ím a vo svojich spomienkach si ho asto idealizujú:

¹⁴⁵ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 18.

¹⁴⁶ Joudah, *If I were another*.

¹⁴⁷ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í*, 19.

¹⁴⁸ *ibid.*, 21.

(Máme) Zemi...kdyfl nás vyvrhne do neznáma...
zv t-í se, vzrostou její vrby i p ednosti.
Vyroste její tráva i modré hory.
Roz-í í se jezero v severu du-e
a narostou klasy v jihu du-e.

Citrón se t pytí jako lou e
nad nocí vyst hovalce,...¹⁴⁹

V básni Dva olivovníky autor silou-mocou odmieta zabudnú a ís alej, a tak si vo svojich spomienkach vybavuje miesta, kam asto chodieval:

Dva staré olivovníky na severovýchod ,
v prvím jsem se skrýval,
abych oklamal vyprav e,
ve druhém jsem schovával sasanky.
...
Vzpomínka se rozko-atí:
tu je m síc,
p ipravuje hostinu pro svou nep ítomnost,
a tam na jihu zahrady je studna,
jefl byla provdána jako flena za satana.¹⁵⁰

V autobiografickej poviedke M síc nespadol do studny z prozaickej zbierky Denník v-edného smútku, kde otec predstavujúci Ma múda Darwí-a rozpráva flivotný príbeh svojmu detskému šjaõ, nezabúda autor okrem historických udalostí vykresli taktiefl prírodu a známe miesta, ktoré mu po as flivota prirástli k srdcu:

Pro se vlastn v-ichni proroci, chudáci i dobyvatelé tak naprosto shodli v lásce k této zemi afl k smrti í usmrčení? Z ví ivého erotického tance St edozemního mo e podél bok Karmelu se zrodilo Tiberiadské jezero. A tam je také mo e, íkají mu Mrtvé, protofle v tom ráji n co musí p ipomínat smrt, aby flivot nebyl jednotvárný. Vedle hustého stromoví v lesích náhorní Galileje p ipadl Jeruzalému úd l prokázat, fle skály dokáflí po v ky uchovat jazyk v ného flivota. Taková je má vlast.¹⁵¹

¹⁴⁹ Kalak, *P ícházím do stínu tvých o í.*, 29.

¹⁵⁰ *ibid.*, 34.

¹⁵¹ Kropá ek, *Deník v-edního smutku*, 9-10.

Samotný Ma múd Darwí– sa zamý– al nad tým, pre o je jeho poézia taká ob úbená a dospel k záveru, že Palestínci, najmä z generácie po roku 1948, sa skrze jeho básne zoznamujú s domovinou a so svojou minulosťou. *š Moje básne nepodávajú holé obrazy a metafory, ale sprostredkujú krajinu, dediny a polia, sprostredkujú miesto.*¹⁵² Darwí– poci uje skutočnú radosť z toho, že Palestínci nachádzajú útočisko v riadkoch jeho poézie a dodáva: *š Veľká predsa, v arabine existuje krásne a nezvyčajné homonymum. Básnický verš– aj dom sa nazývajú rovnako š bajt. Ako keby aj vo verši mohol lovek prebývať.*¹⁵³

5.3 Nádej a vytrvalosť

Nádej vyjadruje Ma múd Darwí– v mnohých svojich básňach a povzbudzuje aj seba samého a hlavne svojich krajanov, aby to nevzdali, aby vytrvali. Nádej v Palestíncoch pretrvávajúca, aj keď iní uľí vnímajú ich stav porážky za definitívny:

š St hují seď z domov do ulíc
a ukazujú poraněný symbol víťazství
a ňkajú tam, kdo je vidí:
š Je–t ňijeme, nevzpomínejte na nás!¹⁵⁴

š Ach Palestino,
ty jméno hlíny a nebe,
zvít zí–...¹⁵⁵

Ni nás nezlomí. Neutop sa celkom
v tej krvi, o nám e–te zostala...¹⁵⁶

Výzva k vytrvalosti je asi najviac citelná v Darwí–ovej eroticky ladenej básni Lekce z kámasutry zo zbierky Poste neznámej ženy. Autor tu personifikoval Palestínu do svojej milenky a trpezlivo vyčkáva, kedy príde na ich dohodnuté stretnutie:

S trpělivostí koně připraveného na horský svah,
čekaj na ni.

¹⁵² Patrick Sylvain, š Darwish's Essentialist Poetics in a State of Siege, 143.

¹⁵³ ibid.

¹⁵⁴ Kalak, *Přicházím do stínu tvých očí*, 35.

¹⁵⁵ ibid., 44.

¹⁵⁶ Drozdík, *Oslava vysokého tieľa*, 13.

...

A nesp chej, pokud by p i-la pozd na va-i sch zku,
ekej na ni.
ekej na ni,
aby povyhnula své -aty, oblá ek po oblá ku.¹⁵⁷

Nabádanie k vytrvalosti je umocnené refrénom š ekej na niõ, ktorý sa v básni opakuje osemnás krát.

Nádej a vieru v to, že e-te stále nie je ni stratené, vyjadruje Darwí- aj za pomoci historickej paralely, kedy situáciu Palestíncov prirovnáva k udalosti vypálenia Ríma a smrti cisára Nera. Rimania si po as krutovlády Nera a ve kého poľliaru, ktorého zalofenie je pripisované práve jemu, prežili podobné bolesti a trápenia ako v Darwí-ovej dobe Palestínci, no i tak sa z toho dokázali pozviecha a Rím je ve kým a silným mestom dodnes. Darwí- verí, že rovnaký osud postihne aj Palestíncov:

Nero zomrel, ale Rím e-te nie...
Bojuje svojimi o ami!
Zrná p-eni ného klasu zomierajú,
ale predsa celé doliny klasmi zaplnia...!¹⁵⁸

Inú historickú paralelu poskytuje Ma múdovi Darwí-ovi aj samotná arabská história. Poráflku a vyhostenie Palestíncov z vlasti na viacerých miestach prirovnáva k poráflke Arabov v Andalúzii v roku 1492. V tomto prípade v-ak verí, že história sa nemusí opakova , a že poráflka Palestíncov z roku 1948 nie je definitívna:

Kdybych m l opakovat za átek,
zvolil bych to, co jsem zvolil:
pnoucí r fe,
podruhé bych putoval po cestách, které snad vedou a snad nevedou do Cordóby.

...

Kdybych se m l vrátit, vrátil bych se
ke své stejné r ffi,

¹⁵⁷ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 62.

¹⁵⁸ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 46.

ke stejnému kroku,
ale do Cordóby se nevrátím...¹⁵⁹

Na Andalúziu naráflame aj v jeho prozaickom diele *Denník v-edného smútku*:

Pokud boj trvá, ráj není ztracen, ale jen okupován, a lze ho dobýt zpět. Rozhodn se nechci ohánět myšlenkou, že jsme prohráli bitvu, ale ne celou válku. Taková slova jsou dobrá jen k obhajobě vlastní porážky. Chci ale říci, že Palestinec nesmí na svou vlast pohlížet tak, jak Arabové vzpomínají na Andalusii, nebo tak, jak v říci čekají na konečnou odměnu ráje. Mezi Palestinou a Andalusíí je propastný rozdíl.¹⁶⁰

A s nadějou alej pokračuje:

Představa ztraceného ráje dráždí básníky, které nenapadá jiné působivé téma, ale v případě Palestiny působí jen potoky slz a chudokrevnost. Práv proto pro mne vlast znamená víc než ráj. Podobá se ráji, ale je dosaditelná.¹⁶¹

Ako posledný príklad historickej analógie môžeme uviesť Darwí-ovu -ikovníú naráflku na skutočnosť, že aj fidiá dlhé roky prechovávali nádej na vlastný -tát, aľ sa im ho nakoniec podarilo dosiahnuť :

- Fantasti jste, vy Arabové. Fantasti!
- Pro ?
- Protože neuznáváte nás.
- Jak to myslíte?
- Uplynulo už devatenáct let a vy stále flijete planými nad jemi.
- Tomu jsme se naučili od vás.
- Jak to myslí-?
- Uplynulo už dva tisíce let a vy stále flijete v planých nad jíh.¹⁶²

Téme nádej je venovaná aj rovnomenná báseň *Nad* je zo zbierky *Olivové listy*. fidiá sú tu vtelení do múch, -akalov a vetra a básnik vyzýva svojich krajanov, aby ich odohnali a zachránili, čo im ešte zostalo:

¹⁵⁹ Kalak, *Pocházím do stínu tvých očí*, 17.

¹⁶⁰ Kropáček, *Deník v-edného smutku*, 10.

¹⁶¹ ibid.

¹⁶² ibid., 68.

Stále je na va-ích mísách trochu medu,
zaře te mouchy od svých mís,
abyste uchovali med.

Stále jsou na va-ích vinicích hrozny,
zaře te -akaly,
hlída i vinic,
aby dozrály hrozny.

Stále jsou ve va-ích domovech rohofl a dve e,
zahra te v tr m cestu k d tem,
aby nemluv ata spala.
Vít je stra-n studený. Zav ete dve e.¹⁶³

5.4 Obrazy zúfalstva a beznádeje

Z povahy palestínskeho problému logicky vyplýva, že aj taký odhodlaný a vytrvalý básnik, akým je Ma múd Darwí-, poci uje astokrát zúfalstvo a beznádej svojho flivota a bezvýchodiskovos situácie, v ktorej je uväznený. Tieto pocity sa odráflajú aj v jeho dielach.

Oproti citovanej básni Lekce z kámasutry z podkapitoly o nádeji, kde básnik vytrvalo akal na svoju milú, v básni Sen, co to je? cítime autorovo zúfalstvo z nemožnosti dosiahnu to, po om tak ve mi túffi. Palestína sama mu odkazuje, aby na u viac ne akal:

Co to je?
Nelze to uchopit ani se toho dotknout
a nepodává ruku touffícím, rozpa itým.
...
a íká mi: na m ne ekej,
jestliffe touffi-po mé náv-t v ,
na m ne ekej.¹⁶⁴

¹⁶³ Petrá ek, šPoezie palestínskeho odporu, ð 134.

¹⁶⁴ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 38.

V inej básni s názvom Oslava vysokého tie a cíti autor beznádej po as izraelského útoku a obliehania Bejrútu v roku 1982, kde sa v tom ase sám nachádzal. Jeho zúfalstvo je umocnené stále al-ími a al-ími poráfkami Palestíncov, dokonca mimo ich vlasti:

Tieto národy prechádzajú okolo nás
a varia si kvety v na-ej krvi.
...
Aj tá pú- okolo nás je oraz vä -ia.
Pú- , o na nás dolieha zo v-etkých strán.
Pú- , o k nám prichádza, aby pohltila báse i me .
Stratíme sa azda v slovách,
o nás vysvet ujú a o sa nám podobajú?
A je otázka... i vôbec dokáfleme zomrie
v na-om bezúte-nom modro- iernom narodení?¹⁶⁵

Zúfalstvo v tejto situácii umocnené zradou zo strany ostatných arabských -tátov, ktoré sa za Palestíncov v Libanone nepostavili, povafluje Ma múd Darwí- za tak neznesite né, fle si dokonca od Shakespeara prepoffi iava Hamletovu legendárnu otázku:

Odi-li tí, ktorých úbi-. Odi-li.
By ?
Alebo neby ?
Spadla maska z masky a tá maska zasa len z masky.
Spadla maska.
A niet nikoho.
Si len sám v tomto priestore otvorenom pre nepriate ov
a pre zabudnutie.¹⁶⁶

5.5 Ma múd Darwí-ako kronikár palestínskeho národa

Okrem ufl spomínaného obliehania Bejrútu venoval Ma múd Darwí- vo svojich dielach ve kú pozornos aj iným historickým udalostiam, ktoré sprevádzali jeho flivot

¹⁶⁵ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 16-17.

¹⁶⁶ *ibid.*, 20.

od detstva aľ do smrti, a ktoré významne ovplyvnili ěivoty v-etských Palestíncov. Darwí- tým na seba prevzal úlohu ochrancu minulosti palestínskej spoločnosti a literárnou tvorbou priná- al svedectvo utrpenia svojho národa. Stal sa zároveň akýmsi archívom poskytujúcim alternatívu k zahraničným, najmä izraelským dokumentom, keďže napríklad oficiálne záznamy z vojny v roku 1948 o palestínskych civilných obetiach sa vôbec nezachovali.¹⁶⁷ V diele *Pamäť pre zabudnutie* z roku 1987 si vyli- ením udalosti obliehania Bejrútu odpovedá na vlastnú otázku: *šKto iný by v opa nom prípade napísal históriu spodiny, históriu machu?š*¹⁶⁸ Na inom mieste Darwí- kon- tатуje, keďže hoci úloha básnika ako objektívneho svedka kvôli pouěívaniu televíznych kamier v poslednej dobe upadla, jeho poslaním je aj na alej zachytáva a sprostredkováva to, o objektívu kamery unikne.¹⁶⁹

Z tohto dôvodu sa teda Darwí- rozhodol zachytiť vo svojich dielach historické udalosti po n-ú- vznikom štátu Izrael v roku 1948, cez trojstrannú agresiu v roku 1956 a masaker v arabskej dedinke Kafr Qásim, 6- d- ovú vojnu z roku 1967, ěierny september 1970, útoky na Arabov v Libanone v roku 1973, masaker v palestínskom uteeneckom tábore Tall az-Za tar v roku 1976, spomínaný útok na Bejrút v roku 1982 a súvisiaci masaker al-ích palestínskych uteeneckých táborov Sabra a Šatíla, podpísanie Mierovej dohody z Osla v roku 1993, izraelský útok na Rámalláh z roku 2002 a mnohé al-ie.

Z Darwí-ovych diel preloěených do slovenského a ěeského jazyka je prozaická zbierka *Deník v-edního smutku* najpodrobnej-ou kronikou udalostí palestínskej spoločnosti i osobného ěivota autora, pretoěže prostredníctvom retrospektívnych spomienok a príbehov dôsledne mapuje obdobie v rozmedzí rokov 1948 aľ 1973.

al-ím významným historickým dokumentom je báse *Oslava vysokého tie a*, ktorá zachytáva pocity a nálady Palestíncov po as izraelského útoku na Bejrút, kde bolo v tom ase sídlo Organizácie za oslobodenie Palestíny. Z knihy *P icházím do stínu tvých o í* je najpozoruhodnej-ím dokladom historickej udalosti báse *Štav obleěení*, ktorá sa venuje izraelskému útoku na Rámalláh v roku 2002.

Prvým ve kým -okom pre Darwí- a aj ostatných Palestíncov bol vznik štátu Izrael, po ktorom nasledovalo zrovnanie mnohých palestínskych dedín so zemou. Medzi

¹⁶⁷ Ammiel Alcalay, *šIsrael's five poem war,š* *The Nation* (2000), 30.

¹⁶⁸ Dhillon, *šSubaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish,š* 60-61.

¹⁶⁹ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish,š* 77.

nimi bola aj rodná dedinka Ma múda Darwí-a - al-Birwe. Hoci bola al-Birwe vymazaná z mapy, v jeho pamäti zostala neporušená ako ilúzia strateného raja.¹⁷⁰ Na svoje prvé pocity z no ného švýletu do Libanonu si Darwí–spomína nasledovne:

- Tenkrát jsme šli jako na výlet . D de ek nosil velký m –ec s p n zi a my jsme s ním vandrovali do Libanonu. Vodil nás k jabloním, abychom si natrhali se strom ovoce. A každý týden nás bral do Bejrútu. Bylo to po Akce první m sto, jaké sám kdy v flivot poznal. To je-t nebylo vyhnanství, ale spí-e výlet, prost cestování. ekali jsme, že arabská vojska zvíť zí b hem n kolika p í-tích týdn nad dobyvateli a my se zase vrátíme do al-Barvy.¹⁷¹

Realita v–ak bola iná a krutý návrat spä do vlasti ako špalestínsky ute enec v Palestíne ho poznamenal na celý flivot. Ufl nikdy viac nebol tým bezstarostným die a om, ako predtým:

Kdyfl jsem byl malý
a hezký
r že byla mým domovem
a pramen mým mo em.

R že se stala ranou
a pramen flízní.¹⁷²

Osud sýrskych ute encov z Golanských vý–in po as –es d ovej vojny v roku 1967 priblíflil Darwí– rozhovorom sýrskych a palestínskych zajatcov vo väzení. Ich pokus o návrat do vlasti je paralelou návratu Darwí–ovej rodiny do Palestíny:

- A co vás sem p ivedlo, p átelé ze Sýrie? Kolikrát jsme si p áli p ívítat vás u nás doma a ne ve v zení.
- Zatkli nás na cest z Dama–ku do Kunejtry a obvinili nás, že jsme protizákonní vet elci.
- Každý návrat tu kvalifikují jako vet electví. Takový je úd l Arab .
- í a také ekli, že jsme se vrátili provád t –pionáfl.
- Třpionáfl ve vlastních domech a na vinicích?
- Tak n jak.¹⁷³

¹⁷⁰ Akash, Forché, „Unfortunately, It Was Paradise,“ xvi.

¹⁷¹ Kropá ek, *Deník v–edního smutku*, 12.

¹⁷² Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 61.

¹⁷³ Kropá ek, *Deník v–edního smutku*, 36-37.

Báse Oslava vysokého tie a za ína ver-om:

More nového septembra. Na-a jese ufl je predo dvermi.¹⁷⁴

Darwí- tu spája dohromady dve tragické udalosti, ktoré postihli Organizáciu za oslobodenie Palestíny. Tzv. ierny september ozna uje krvavý konflikt, ktorý sa odohral v septembri roku 1970 medzi jordánskou armádou a palestínskymi ozbrojencami a lenmi OOP, a ktorý vyústil do vyhostenia sídla OOP do libanonského Bejrútu.¹⁷⁵ O pár rokov neskôr do-lo k ve mi podobnej udalosti, ktorú Darwí- pomenoval novým septembrom. Izraelská armáda po as Libanonskej ob ianskej vojny v roku 1982 zaúto íla na Bejrút a sídlo OOP bolo opä vyhnané, tentokrát do Tuniska.¹⁷⁶

Celá báse sa nesie v nahnevanom, ba afl zúrivom tóne a je z nej jasne cíti , fle Darwí-ufl po to kých sklamaniach a prehrách stráca nervy a trpezlivos :

Bejrút ó Nie!
Mofno stratím tento svet...áno, nech!
Mofno stratím aj slová...
Teraz v-ak vravím: Nie!
Bejrút je posledným výstrelom ó Nie!
Je tým, o zvý-ílo zo vzduchu zeme ó Nie!
Je tým, o zostalo z náreku ducha ó Nie!
Bejrút ó Nie!¹⁷⁷

Nevie sa stotoŕni s al-ou výhrou Izraela, a tak vyzýva v-etkých Palestíncov, aby pozbierali v-etky svoje sily a neprestávali bojova :

Pozbieraj, o z teba zostalo, a m a pouŕi ako rameno
tu na týchto rumoviskách.
Zober si môj ohnivý slovník
a zví az!
Zví az v ruffi s z a suchého chleba, o ti hádfu.
Bosý a nahý.
Len zví az na samom konci dejín.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 10.

¹⁷⁵ ejka, *Izrael a Palestína. Minulosť, sou asnosť a sm ování blízkovýchodného konfliktu*, 142.

¹⁷⁶ *ibid.*, 157.

¹⁷⁷ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 17.

¹⁷⁸ *ibid.*, 10.

Dôležitým prvkom v básni je taktiefl hrdinstvo bojujúceho palestínskeho ťudu:

Sám bránim steny, o mi nepatria.
Sám bránim vzduch, o mi nepatrí.
Sám stojím na streche tohto mesta....¹⁷⁹

Toto hrdinstvo stavia Darwí–do protikladu so zradou ostatných arabských –tátov, ktoré nepri–li Palestíncom na pomoc:

Si len sám v tomto priestore otvorenom pre nepriate ov
a pre zabudnutie.
Nie...niet nikoho.
Spadla maska.
Arabi poslúchli svojich cisárov.
Arabi zapredali svoje du–e.
Arabi...sa vytratili.
Spadla maska.
A Alah poznamenal tvojím morským menom
biblický týfde stvorenia
a navfky odi–iel na odpo inok.¹⁸⁰

V básni Oslava vysokého tie a básnik spomína aj na masaker v ute eneckom tábore Sabrá, po as ktorého libanonskí falangisti povrafdili zhruba pä sto palestínskych ute encov.¹⁸¹

Sabrá, to sú zvy–ky dlane na m tvom tele padlého,
ktoré sa rozlú ili so svojimi rytiermi a so svojím asom.
Sabrá sa oddala spánku, pretofe bola unavená
a pretofe Arabi ju odhodili kdesi dozadu za seba...¹⁸²

V knihe Pamä pre zabudnutie, ktorú Darwí– rovnako venoval jednému d u izraelského obliehania Bejrútu, popísal palestínsku prehru v Libanone za men–ie zlo. Ví azstvo Palestíncov by vraj bolo katastrofou. V jednom z neskor–ích interview toto

¹⁷⁹ *ibid.*, 15.

¹⁸⁰ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 20.

¹⁸¹ ejka, *Izrael a Palestina. Minulost, sou asnost a sm ování blízkovýchodního konfliktu*, 159.

¹⁸² Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 25.

svoje tvrdenie vysvetlil: *šAk by sme vyhrali, okupovali by sme Libanon, a toto ví azstvo by bolo hor-ie ako prehra. Nie sme oprávnení sta sa okupantmi*¹⁸³

al-ou spomínanou udalosťou, ktorej Ma múd Darwí- venoval celú báseň s názvom Stav oblefení, bol izraelský útok na Rámalláh v roku 2002. Pri popise tejto udalosti siaha Darwí- do gréckej mytológie a vypoŕiava si Homérov príbeh Odysea. Padnutie Tróje do rúk Grékov je al-ou Darwí-ovou -ikovnou analógiou:

Zde,
není fládná Homérova Odyssea pro nic...
mýty klepou na na-e dve e,
kdyfl je pot ebujeme.
fládná Homérova Odyssea ni eho...
zde,
generál zkoumá spící stát
pod troskami nastávající Tróje.

Dôvodom, prečo Darwí- prepája udalosti z palestínskej histórie so všeobecne známymi mýtmi alebo obdobnými historickými momentmi je jeho snaha poukázať na to, že palestínsky boj nie je osamelým zápasom malej skupiny ľudí, ale je to univerzálny boj, boj celého sveta.¹⁸⁴

5.6 Identita a vnímanie seba samého

O tom, že na seba Ma múd Darwí- prevzal úlohu kronikára udalostí palestínskych dejín uŕ bola zmienka. V jeho literárnej tvorbe ale nachádzame aj iné identity, ktoré si Darwí- pride uje v snahe zaplniť prázdnu kolónku šNárodnosť vo svojom pase i ob ianskom preukaze. Táto potreba vymýšľať si nové identity vyvstala u básnika po tom, čo mu po návrate do vlasti v roku 1949 odmietol novovzniknutý štát uznať štátnu príslušnosť. Najostrejšou literárnou reakciou na túto skutočnosť je autorova najznámejšia báseň Ob iansky preukaz z jeho raného, rebelského obdobia. Podľa Darwí-a ide údajne o preklad skutočného rozhovoru, ktorý sa odohral medzi ním a izraelským úradníkom v hebrejštine. Darwí- tu prezentuje v etkých utláčaných

¹⁸³ Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, 75.

¹⁸⁴ Patrick Sylvain, *šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege*, 149.

vyvlastnených Palestíncov, ktorým Izrael stále odmieta prideliť občianstvo a úradníka zas tesne uje utláť ate ský ľudovsko-izraelský kolektív.¹⁸⁵ Autor zdôrazňuje svoju zakorenenosť vo vlasti a pýta sa svojím rodným pôvodom:

Pí-!
Som Arab.
Som meno bez titulu
pevne zakotvené v krajine.
V-etko v nej pulzuje záchvatom zúrivosti.
Zapustil som korene
pred zrodením ľasu.
Prv ako sa stačili otvoriť veky.
Prv ako cyprusy a olivy.
Prv ako narástla tráva.
Môj otec pochádza z rodiny oráča
a nie z rodu urodzených páňov.
Aj môj dedo bol rodník
bez hodnosti a rodokmeňa.¹⁸⁶

V úvode *Deníku v-edního smutku* Darwíš popisuje poníflujúci záflitok zo svojej prvej cesty do Francúzska, kde ho polícia do krajiny odmietla pustiť :

Osud na tebe dlouho naléhal, abys mu určil smrt. A tvá totofnosť, zatemňujúca na papíre a záživá jasná v srdci, tľádala, abys medzi oboma polohami zjednal soulad. Jako bys od samého počiatku jedným rázem dospíval k této otázce: kdo jsi? Francouzská policie nemohla pľe pochopit, co nechápe ani policie v Izraeli. Cestovní doklad uvádí, že jsi nejasné národnosti, a zbyteň úedníku francouzské bezpečnosti vysvľtuje, co vlastně to v-echno znamená.¹⁸⁷

Na inom mieste o tomto incidente pľe:

Francúzske letisko bolo preplnené
tovarmi a ľuďmi.
V-etky tovary boli legálne
okrem môjho tela.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Behar, šMahmoud Darwish: *Poetry's State of Siege*, 196.

¹⁸⁶ Drozdík, *Oslava vysokého tieňa*, 37.

¹⁸⁷ Kropáček, *Deník v-edního smutku*, 5.

¹⁸⁸ Drozdík, *Oslava vysokého tieňa*, 76.

V dôsledku vzniku cudzieho štátu na území jeho vlasti, vyvlastnenia, nepriznania štátnej príslušnosti a dlhoročného exilu Darwish cíti, že jeho identita je hlboko narušená a postupom času sám seba za ne vníma ako akéhosi šprítomného-neprítomného. *š Cítim sa ako cudzinec....Nie o mi chýba a to ma bolí najviac. Cítim sa ako turista, ale bez práv turistu. Tento pocit by ako návštevník je zniujúci.*¹⁸⁹ V Darwishovej literárnej tvorbe sa táto rozpoltenosť a odcudzenosť seba samého najviac prejavuje v básni *Jako bych se radoval*:

Jako bych se radoval: Vrátil jsem se.
Zvonil jsem na zvonek u dvíří více než jedenkrát,
a čekal jsem...
...
Vzpomínám si, že klíče od svého bytu mám s sebou.
Sám sobě jsem se omlouval: Zapomínám na tebe, tak vstup.
Vstoupili jsme. Ve svém bytě jsem hostem i hostitelem.
Hledám jsem na celý obsah prázdnoty,
nenalel jsem ani žádnou stopu po sobě.
Nenašel jsem ani podobu v zrcadlech.¹⁹⁰

Aby sa vyrovnal so stratou seba samého a svojej identity, vyberá si Darwish za novú identitu jazyk:

Kto som? To je otázka, ktorú sa pýtajú ostatní, avšak nemá odpoveď.
Som môj jazyk, som óda, dve ódy, desať. Toto je môj jazyk.
Ja som môj jazyk.¹⁹¹

V jednom z rozhovorov raz Darwish povedal: *š Som nič, len moja poézia.*¹⁹² Vtelenie sa do jazyka, poézie a úlohy básnika mu umožnil uje vytvára realitu, aká sa jemu aj jeho krajanom páči:

Mým povolaním, strýčku,
je do básní vkládať vlastné slova.

¹⁸⁹ Patrick Sylvain, *šDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege*, 146.

¹⁹⁰ Kalak, *Pochádzám do stínu tvých očí*, 24.

¹⁹¹ báseň *Rythmus pre ódy* nepatrí medzi preložené diela. Akash, Forché, *šUnfortunately, It Was Paradise*, 17.

¹⁹² Shatz, *šA Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish*, 77.

A odm na?

Tvá spokojenost je má odm na.¹⁹³

...Nebo to, co pí-e-a co íká-, je pouhým zjevením, jazykovým vyjád ením snu.

Jaký rozdíl m fle být z pohledu zákona mezi ml enlivým a hlasitým snem?

í

Zatýkají t , protofle jsi spáchal trestný in snu.¹⁹⁴

Písanie poézie dodáva Darwí-ovi nádej na lep-iu budúcnos a predstavuje cestu, most k stratenej Palestíne:

Brat e v básni!

Ver-e jsou mostem ke v erej-ku i zít ku.

í

ekl jsem:

Co je poezie?...Co, konec konc , je?

ekl: Je to nejasný d j,

poezie, kamaráde,

je nevysv tlitelná nostalgie,

je fl iní z v cí p elud

a z p elud v c.¹⁹⁵

P í inej příležitosti identifikuje Darwí-sám seba s udalos ami, které negativne poznamenali osud Palestíncov:

- Kde má-t lo?

- Pod -aty.

- A jaké má hranice?

- Data. Na jihu: 15. kv ten 1948. Na východ : listopad 1956. Na západ : 5. erven 1967. A na severu: zá í 1970. To jsou hranice mého t la.¹⁹⁶

¹⁹³ Petrá ek, *Palestinská je flétna má*, 6.

¹⁹⁴ Kropá ek, *Deník v-edního smutku*, 50.

¹⁹⁵ Kalak, *P ícházím do stínu tvých o í.*, 44-45.

¹⁹⁶ Kropá ek, *Deník v-edního smutku*, 87.

Arabista Yair Huri v článku o Ma múdovi Darwí-ovi Who am I without exile?:
on Ma múd Darwísh's later poetics of exile poukazuje na to, že aj exil sa postupom
asu stáva súčasťou Darwí-ovho poetického šjaḥ:¹⁹⁷

Ohlédni se za sebou,
abys našel sen,
a jdi kamkoli na východ i na západ,
jeřl umocní Tvé vyhnanství,
a mŕ oddálí o krŕek od mé postele,
a od nebe mé smutné du-e.
Konec je sestrou za štŕtku,
tak jdi, nalezně-, co jsi tu zanechal
pŕ i ekání na Tebe.¹⁹⁸

5.7 Obraz fíidov v dielach Ma múda Darwí-a

Dielo Ma múda Darwí-a prekypuje mnohými zmienkami a naráfkami na fíidov,
izraelskú vládu a armádu, aj na izraelské náboženské texty. Vzhľadom k situácii je
pochopiteľné, že väčšina týchto zmienok nesie negatívne konotácie:

Okradli ma o vinice mojich dedov
a o zem, o som obrábal
ja a vŕetky moje deti.
A nenechali nám...ani mojím vnukom...
ni , len tieto kamene...
A i nám aj tieto zhabe va-a vláda,
ako sa povráva?¹⁹⁹

Mnohé naráfkky na fíidov majú dokonca nenávisťný tón:

V tvojom mene som zreval na nepriate ov:
Ke zaspím, zoflerte si moje mäso, ŕervy!
Z vají ok mravcov sa orly nerodia...

¹⁹⁷ Yair Huri, 'Who am I Without Exile?: On Mahmud Darwish's Later Poetics of Exile,' *Digest of Middle East Studies* (2006), 61.

¹⁹⁸ Kalak, *Pŕicházím do stínu tvých očí*, 47-48.

¹⁹⁹ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 38.

a vají ko zmije
len hada vřdy skrýva pod –krupinou.²⁰⁰

V inom prípade zas Darwí–řidovské vrařdenie ironizuje:

Generál si totifl p j il
masku Proroka, aby plakal a ukradl ob tem slzy:
řNep řiteli drahý! Necht n jsem t zabil,
drahý nep řiteli, roz řlil jsi mé tankyř.²⁰¹

Vzájomný vz ař medzi Palestřncami a řidmi Darwí– predkladá ako neustály boj
a hádky o to, kto je obe a kto má nárok nazýva sporné územie svojím domovom:

Zabité, a neznámé.
Jsou zapomenuté v zimní tráv
na cest
mezi dv ma dlouhými p řb hy
o hrdinství a utrpení.
řJá jsem ob ř. řNe, já jsem jediná ob ř.
Ne ekly autorovi:
řNení ob ř, která by zabřjela druhou.
V p řb hu je vrah a ob ř.²⁰²

V Palestřne pod a Darwí–a rozhodne nie je miesto pre řidov aj Arabov sú asne, ak si
obaja nárokujú nazýva řu svojou vlas ou:

A v t chto chvílřch se k řřř slzy obou protivník ř. Ty plá ře–pro ztracenou vlast
a oni pro ty, kdo zahynuli v zápase za řvlastř, která se zrodila!²⁰³

Uprchlřci vyhnaní nacismem na–ři svou vlast v Palestin ř. Kde v–ak mají řřř
uprchlřci p řed sionismem...kde?²⁰⁴

Na druhej strane Ma řmúd Darwí– nevytvára stereotypy. Snaffř sa vnřma řřidov
nielen ako svojich nepriate ov, ale ako řdské bytosti. Vychádfa pri tom z dobrej

²⁰⁰ *ibid.*, 59.

²⁰¹ Kalak, *P řicházřm do střnu tvřch o ř*, 44.

²⁰² Kalak, *P řicházřm do střnu tvřch o ř*, 37.

²⁰³ Kropá řek, *Denřk v–ednřřho smutku*, 29.

²⁰⁴ *ibid.*

osobnej skúsenosti s niektorými fíidovskými priateľmi i kolegami. Na mnohých miestach ich dokonca humanizuje, za čo si vyslúfil kritiku svojich krajanov.²⁰⁵

V básni *Stav oblefení sa Darwí–* pokúša vytvoriť medzi okupovanými Palestínčami a fíidovskými vojakmi dialóg, v ktorom by dospeli k vzájomnému uznaniu ľudskosti:²⁰⁶

Vy stojící na prazích,
poj te dál,
vypijte s námi arabskou kávu
(snad budete cítit, že jste lidé jako my).
Vy stojící na prazích dom ,
vyjd te ven z na–ich jiter,
v íme, že jsme lidé jako vy.²⁰⁷

Vytváraním paralely medzi vrafdením po as obliehania Bejrútu a holokaustom sa Darwí– snaží vyvolať v fíidoch empatiu a poukázať na to, že hoci je rozdiel medzi týmito dvomi tragédiami v počte zabitých, druh zločinu je to rovnaký:²⁰⁸

Bejrút v noci:
z m tveho tela obete vychádza fa–ista
a oblieka si kapitolu z talmudu:
Zabíjaj, aby si ty mohol fíi !
Dvadsa storočí akal na chvíľu íalenstva.²⁰⁹

V autobiografickej poviedke s názvom *Milostný príbeh Darwí–* dokonca popisuje svoj úbozný vzťah s mladým fíidovským dieťaťom:

Líbal jsem jí. A mezi polibky jsem ho el touhou a cítil, že se mi ztrácí, jestliže jí
p estanu líbat t ebas jen na okamfík.
...
Nap esrok byla válka. Znovu jsem se vrátil do cely a myslel jsem na ni. Co te asi

²⁰⁵ Siddiq, *ŠSignificant but problematic others: Negotiating šIsraelisš in the Works of Mahmoud Darwish*, 491.

²⁰⁶ Dhillon, *šSubaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish*, 48.

²⁰⁷ Kalak, *P ícházím do stínu tvých o í.*, 52.

²⁰⁸ Dhillon, *šSubaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish*, 49.

²⁰⁹ Drozdík, *Oslava vysokého tie a*, 24.

d lá? Je te v Nablusu nebo v jiném m sté spolu s ostatními dobyvateli? Má v rukou samopal? ²¹⁰

5.8 Obrazy troch monoteistických náboženstev

Pri ítaní diel Ma múda Darwí-a ítate neraz natrafí na zmienky z islamskej, kres anskej i fíidovskej náboženskej tradície. Hoci Darwí- nikdy nerozprával o svojej islamskej (ani inej) viere, je pochopite né, že vzh adom ku svojim kore om v literárnej tvorbe ásto odkazuje na proroka Mu ammada, Korán i Boha:

Já nejsem já v p ítomnosti noci zázrak ,
ale p emý-ím...jediný Prorok Muhammad
mluvil spisovnou arab-ínou. ²¹¹

Aj napriek tomu, že prorok Mu ammad hovoril spisovnou arab inou a Jeffi-Kristus nie, zdá sa, že je Darwí-ovi omnoho bliž-í a v dielach na neho odkazuje omnoho ástej-íe. Túto skuto nos vysvet uje slovami: *š Je to preto, že o jednom z nich môžem slobodne rozpráva , zatia o u druhého sa cítim ako pod okom cenzúry.õ*²¹²

Darwí- na mnohých miestach vo svojich bás ach spomína Mesiá-a a Máriu Magdalénu, zo Starého Zákona naráfla ásto na Jozefa a jeho bratov, Abraháma, Ismaela, ^Talamúna, Jóba, Kaina a Ábela, Sodomu a Gomoru a ve a al-ích prorokov a obrazov. Biblické námety možno najlep-íe sledova v jeho zbierke Poste neznámej feny a v básni Piese piesní zo zbierky Milenec z Palestíny. Ako Darwí- sám zdôraznil, Bibliu a Tóru nevníma ako historické i náboženské texty, ale vidí v nich bohatý zdroj literárnej in-pirácie.²¹³

Z diel preložených do eského a slovenského jazyka vidíme odrazy troch monoteistických náboženstiev na viacerých miestach. Báse V Jeruzalém spája rovno v-etky tri dohromady a ukrifľovanie Darwí-a tu slúffi ako paralela utrpenia Jeffi-a pre bolesti Palestíncov:

²¹⁰ Kropá ek, *Deník v-edního smutku*, 38-39.

²¹¹ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 31.

²¹² Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 8.

²¹³ Mitri Raheb, *Palestinian Identity in Relation to Time and Space*. (CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014), 89-91.

(V Jeruzalém)...Nebo proroci tam mezi sebe d l í historii posvátného...
Stoupají do nebe.
Jak to, fle se vyprav í neshodují v e i sv tla o kameni?
Slova rostou z prorockých úst Izaiá-e
jako tráva:
šJestli nev íte, nebudete v bezpe í!õ
Chodím, jako bych byl n kto jiný
a moje rána je r fle, bílá, biblická
a moje ruce jsou jako dva holubi na k íffi, krouffí a nesou Zemi.²¹⁴

al-ou zaujímavou analógiou, ktorú Darwí-pouffil v básni Jsem Josef, ot e m j,
je pripodobnenie starozákonného príbehu o Jozefovi, ktorého zradili a zabili jeho vlastní
bratia, ku skuto nému špríbehuõ o zrade Arabov vo í Palestíncom:

Ot e m j, jsem Josef. Mí brat i, ot e m j, m nemají rádi,
necht jí m mezi sebou, ot e m j.
Ty jsi m pojmenoval Josef,
a brat i m svrhli do studny a obvinili vlka.
I vlk je v-ak milosrdn j-í neff mí brat i...ot e!²¹⁵

Na iných miestach sa zas stretávame s obrazom poslednej ve ere:

Poslední ve e se prodlouffí; prodlouffí se p ikázání
poslední ve e e.
Ot e, jenff jsi s námi! Bu k nám milosrdný
a pose kej na nás, chvíli, Ot e!
A neodjímej nám kalich.²¹⁶

Ve mi astou postavou v Darwí-ových bás ach je tieff Adam, ktorého vyhodenie
z raja symbolizuje vyhostenie Palestíncov z vlasti:

Zde,
není fládné šjáõ
zde,
šAdamõ vzpomíná na svou hlínu.²¹⁷

²¹⁴ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 31.

²¹⁵ *ibid.*, 21.

²¹⁶ Kalak, *P icházím do stínu tvých o í.*, 22.

²¹⁷ *ibid.*, 49.

6 ZÁVER

Na základe uvedených textov sme mohli vidieť, že hoci Ma múd Darwíš zasvätil celú básnickú aj prozaickú tvorbu jedinému objektu, Palestíne, jeho nesmierny básnický talent mu umožnil vyjsť z tak obmedzeného predmetu záujmu maximum. Ako rebelujúci básnik písal ostré básne odporu a vzdoru, ako úbozný básnik dokázal zase vyjadriť aj tie najjemnejšie city. Darwíšovo dielo ukrýva v na prvý pohľad autobiografických veršoch pocity, výpovede, nádeje, bolesti, vzdory a lásky celého palestínskeho ľudu. Zároveň však predkladá historické, náboženské a mytologické paralely a prirovnania, ktorými z palestínskeho problému robí problém univerzálny.

Toto úprimné vyznanie jedného Palestínca za celý národ nenechá chladným ľuďmi inak. Okrem toho, že Darwíš prináša nádej a oporu svojim krajanom, zasluhuje sa takisto o predstavenie ich problému svetu, ktorý ho ako básnika bezpochyby veľmi oceňuje. Svedčí o tom i fakt, že jeho odkaz bol doposiaľ preložený do viac ako dvadsiatich jazykov a jeho diela boli ocenené mnohými literárnymi cenami.

Ma múd Darwíš venoval boju za práva palestínskeho národa celý svoj život i kariéru, podstúpil mnohé obete a vytrpel si veľa bolesti. Po osobných skúsenostiach a sklamaníach z politického života pochopil, že za súasných podmienok nie je možné dosiahnuť víťazstvo politickou cestou, a že jediná pomoc palestínskemu ľudu je skrze svoju poéziu. Jeho život však skončil priskoro na to, aby tento boj dotiahol až do úspešného konca. Ako by tušil, že jeho srdce oskoro nevydrží tú bolesť a pukne od ťažkosti, poslednú básňu, ktorú prednášal verejne v júli 2008 s názvom Pripravený scenár uzavrel slovami: *š Je na ňom básnikovi, aby nasledoval tento scenár až do jeho konca.*²¹⁸

²¹⁸ Khalidi, *Remembering Mahmud Darwish (1941-2008)*, s. 74.

7 Zoznam poufitej bibliografie

Knihy

ejka, Marek, *Izrael a Palestina. Minulost, sou asnost a sm ování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister & Principal, 2003.

Darwish, Mahmoud. *Almond blossoms and beyond*. Translated by Mohammad Shaheen. Northampton: Interlink Books, 2009.

Darwish, Mahmoud. *If I were another* . Translated by Fady Joudah. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009.

Darwish, Mahmoud. *Unfortunately, It Was Paradise*. Transtaled by Munir Akash, Carolyn Forché. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2003.

Darwí-, Mahmúd. *Deník v-edního smutku*. Translated by Lubo-Kropá ek. Praha: Noviná , 1989.

Darwí-, Mahmúd. *Oslava vysokého tie a*. Translated by Ladislav Drozdík. Bratislava: Slovenský spisovate , 1984.

Darwí-, Mahmúd. *P icházím do stínu tvých o í. Výbor z tvorby palestínského básníka*. Translated by Burhan Kalak. Praha: Babylon, 2007.

Drozdík, Ladislav. *Ver-e bez domova, vyznanie palestínskych básnikov*. Praha: Noviná , 1989.

Faier, Elizabeth. *Organizations, Gender and the Culture of Palestinian Activism in Haifa, Israel*. New York: Routledge, 2005.

Jayyusi, Salma Khadra. *Anthology of modern palestinian literature*. New York: Columbia university press, 1992.

Oliverius, Jaroslav. *Moderní literatury arabského východu*. Praha: -Karolinium, 1995.

Petrá ek, Karel. *Palestinská je flétna má. O smyslu palestinské poezie odporu*. Praha: Bisan Press & Publication Institute LTD, 1987.

Raheb, Mitri. *Palestinian Identity in Relation to Time and Space*. Create Space Independent Publishing Platform, 2014.

Siddiq, Muhammad. šMahmud Darwish.ō in *Encyclopedia of Palestinians*, edited by Philip Mattar . New York: Facts on File, 2005.

Odborné články

Alcalay, Ammiel. šIsrael's five poem war.ō *The Nation* (2000), 29-31.

Antoon, Sinan. ōMahmud Darwish's Allegorical Critique of Oslo.ō *Journal of Palestine Studies* 31/2 (2002), 66-77.

Behar, Almog. šMahmoud Darwish: Poetry's State of Siege.ō *Journal of Levantine Studies* (2011), 189-199.

Cook, Jonathan. ōMahmoud Darwish. A poet for the people.ō *New Statesman*, 25. augusta 2008, 18.

Dhillon, Balraj. šSubaltern voices and perspectives: The poetry of Mahmoud Darwish.ō *Journal of the Centre for Studies in Religion and Society* (2010), 45-65.

Dyer, Rebecca. šPoetry of Politics and Mourning: Mahmoud Darwish's Genre-Transforming Tribute to Edward W. Said.ō *PMLA* (2007), 1447-1462.

Hamdi, Tahrir. ōBearing witness in Palestinian resistance literature.ō *Institute of Race Relations* 52/3 (2011), 21-42.

Handal, Nathalie. "Mahmoud Darwish: Palestine's Poet of Exile." *The Progressive*, May, 2002. 24-26.

Huri, Yair. "Who am I Without Exile?: On Mahmud Darwish's Later Poetics of Exile." *Digest of Middle East Studies* (2006), 56-68.

Khalidi, Rashid. "Remembering Mahmud Darwish (1941-2008)." *Journal of Palestine Studies* 38 (2008): 74-77.

Marrouchi, Mustapha. "Cry no more for me, Palestine ó Mahmoud Darwish." *College Literature* 38.4 (2011), 1-43.

Mendel, Miloš. "Mahmúd Darwí–." *Nový Orient* (2004), 55-57.

Mir, Salam. "Palestinian literature: occupation and exile." *Arab Studies Quarterly* 35/2 (2013), 110-129.

Najami, Abir., Ajjawi, Hussain Ahmed. "Mahmoud Darwish, A poet who attempted to be." *Internal Journal of Humanities and Social Science* (2014), 276-285.

Nassar, Hala. "Darwish and the need for a new poetry of resistance for the Arab Spring." *Near East Quarterly* (2011), 1-7.

Petrá ek, Karel. "Poezie palestinského odporu." *Sv tová literatura* (1981), 129-139.

Said, Edward W. "On Mahmoud Darwish." *Grand Street* 48 (1994), 112-115.

Shatz, Adam. "A Love Story Between an Arab Poet and His Land. An Interview With Mahmud Darwish." *Journal of Palestine Studies* 31/3 (2002), 67-78.

Siddiq, Muhammad. "Significant but problematic others: Negotiating šIsraelisš in the Works of Mahmoud Darwish." *Comparative literature studies* 47/4 (2010), 487-503.

Sylvain, Patrick. ŠDarwish's Essentialist Poetics in a State of Siege.õ *Human architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge* (2009): 137-150.

™hín, Mu ammad. ŠMa múd Darwí-wa at-tardflama.õ *Al-Arabí* (2009).

Internetové zdroje

šA River Dies of Thirst: A Diary by Mahmoud Darwish,õ dostupné na internete 10. augusta 2015, <http://www.theguardian.com/books/2009/sep/12/river-dies-thirst-diary-darwish>.

õFounding Statute of Mahmoud Darwish Foundation,õ dostupné na internete 20. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=6>.

õMahmoud Darwish Award for Creativity,õ dostupné na internete 20. júla 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=9>.

õMahmoud Darwish ó Biography,õ dostupné na internete 1. augusta 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=23>.

õMahmoud Darwish Museum (Al-Birweh Park),õ dostupné na internete 20. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=32>.

õMahmoud Saleem Hussein Darwish,õ dostupné na internete 12. júna 2015, <http://www.darwishfoundation.org/etemplate.php?id=31>.

õPoet of the Arab World,õ dostupné na internete 11. júna 2015, <http://www.theguardian.com/books/2002/jun/08/featuresreviews.guardianreview19>.